

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Форма навчання: заочна

Кафедра: іноземних мов

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ДО
ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

Виконала: студентка 2 курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська))

Корольчук Валерія

(прізвище та ініціали)

Керівник:

к. пед. н., доцент

Фаненштель Н. В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент:

к. пед. н., доцент

(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ОРГАІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	8
1.1. 1.1. Особливості системи зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів в Україні	8
1.2. Зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на підготовку здобувачів освіти до ЗНО з англійської мови.....	13
Висновки до 1 розділу	23
РОЗДІЛ 2 ТЕХНОЛОГІЇ Й ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У РІЗНИХ ВИДАХ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	25
2.1 Розвиток рецептивних вмінь (аудіювання, читання).....	25
2.2 Побудова мовного інвентаря (лексика, граматика).....	42
2.3. Розвиток продуктивних вмінь (письмо).....	51
Висновки до 2 розділу.....	57
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Система зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів як засіб підвищення якості середньої та вищої освіти України та вагомий фактор у боротьбі з корупцією формується за підтримки міжнародних і громадських організацій з 2004 року. Хоча перша спроба тестування випускників шкіл, яка виявилась невдалою, була здійснена ще в 1993 році. Наступного разу до ідеї тестування повернулися в 2002 році: міжнародний фонд «Відродження» та Міністерство освіти провели 200 тестів для студентів перших курсів вищих навчальних закладів. У 2003 році тестування провели вже для випускників шкіл, у тому ж році чотири ВНЗ почали зараховувати результати тестування як вступні іспити. Обов'язковою умовою вступу до ВНЗ зовнішнє незалежне оцінювання стало в 2008 році. З самого початку введення ЗНО до списку предметів входили українська мова та література, історія України, математика фізика, хімія, біологія, географія. Іноземні мови (англійська, німецька, французька, іспанська) уперше були включені до переліку предметів, із яких проводилося зовнішнє оцінювання, в 2009 р.

У 2021 році було введено третій обов'язковий предмет – історію України чи англійську мову. Водночас Міністерство освіти та науки України робить акцент на знанні іноземної мови, адже незабаром вступити до вищого навчального закладу без знання англійської мови рівня B1 буде неможливо. Планувалося, що з 2023 року ЗНО з англійської стане обов'язковим для школярів. Це пов'язано з тим, що економічний розвиток країн сильно залежить від знання англійської мови. Тому на законодавчому рівні вирішили, що ЗНО з англійської через декілька років буде обов'язковим для випускників школи.

Однак, повномасштабна російська агресія, розпочата у лютому 2022 року, змусила змінити формат зовнішнього незалежного оцінювання. Уже два роки поспіль проведення ЗНО є неможливим, тому його замінено на національний мультипредметний тест. НМТ – комп'ютерний онлайн-тест, що

складається з трьох блоків: українська мова, математика та історія України. Англійська мова є одним із предметів, що складається за вибором абітурієнта.

З часу свого впровадження, ЗНО продемонструвало себе як ефективна багатофункціональна система, яка забезпечує проведення підсумкової атестації та відбору у вищі навчальні заклади, а також є складником моніторингу якості загальної середньої освіти. Відтак, питання підготовки школярів до зовнішнього незалежного оцінювання завжди були і будуть актуальними не лише серед освітян, а й у суспільстві загалом. Розробка організаційно-педагогічних засад підготовки здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання перебуває на початковому етапі у вітчизняній науці. Проте, деякі українські дослідники вже активно працюють над цією проблемою. Важливим для її осмислення є посібник – курс лекцій Кашиної Г. та Сергієнка В., в якому автори узагальнюють вітчизняний та зарубіжний досвід впровадження стандартизованого тестування, приділяють увагу практичним питанням організації та проведення ЗНО, опрацюванню та представленню результатів тестування, структурі та змісту тестів. Дослідниця Лісова Н. розкриває значимість зовнішнього незалежного оцінювання, певні переваги та ставлення громадян до його впровадження, подає нові підходи у його проведенні. Науковець Сидоренко О. розглядає проблему ризиків в ЗНО та надає рекомендації щодо підвищення якості освіти органам управління закладами освіти, методичним службам, керівникам закладів освіти.

Стосовно підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови, в науково-педагогічній літературі також уже є певні напрацювання. Зокрема, деякі автори аналізують шкільні підручники як оди із типів друкованих ресурсів для підготовки до ЗНО. Так, вчителькою Коваленко Ю. проведено аналіз тем, які входять до граматичного мовного інвентаря програми зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов; виявлено теми, при вивченні яких виникають труднощі через недостатність відповідного матеріалу у підручниках для тренування навичок вживання цих граматичних явищ; запропоновано приклади вправ для подальшої

мовленнєвої практики. Дослідницями Суродейкіною Т., Сапожник І., Гнатковською О. проаналізовано структуру та зміст завдань у секції «письмо» підручника з англійської мови для 11 класу авторів М. Нерсисян та А. Піроженко; виявлено, що лише близько третьої частини типів завдань з письма відповідають програмі, в той час як більшість не включені до неї; рекомендовано переглянути зміст цієї секції. З метою забезпечення цілісного бачення можливостей шкільних підручників у підготовці до ЗНО з англійської мови, на нашу думку, варто здійснити комплексний аналіз підручників різних рівнів на предмет відповідності усіх типів завдань програмі ЗНО. Системний підхід до проблеми організаційно-педагогічних засад підготовки здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови потребує також ретельного вивчення та добору інших навчальних засобів та технологій в контексті різних форм підготовки (індивідуальна, групова) та форматів навчання (очний, змішаний).

Об'єкт дослідження: підготовка здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Предмет дослідження: технології й засоби ефективної підготовки старшокласників до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Мета дослідження: на основі аналізу лігво-дидактичної літератури, а також вивчення освітніх практик визначити зміст та описати технології й засоби формування різних компонентів іншомовної комунікативної компетентності учнів під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Реалізація цієї мети зумовила постановку і вирішення таких взаємопов'язаних **завдань:**

1. На основі аналізу нормативної бази зовнішнього незалежного оцінювання, з'ясувати на які уміння та навички потрібно звернути увагу для ефективної підготовки до ЗНО з англійської мови.

2. Визначити необхідні організаційно-педагогічні умови для

ефективної підготовки здобувачів освіти до ЗНО з англійської мови.

3. З'ясувати освітній потенціал шкільних підручників у підготовці до ЗНО з англійської мови.

4. Визначити засоби й технології, які забезпечують формування в старшокласників рецептивних та продуктивних мовленнєвих вмінь, які є об'єктом контролю ЗНО з англійської мови.

Методи наукового дослідження. Реалізація завдань дослідження потребувала застосування таких методів теоретичного характеру, як-от: аналіз і систематизація мовознавчої, методичної та інструктивно-методичної літератури; контент-аналіз підручників для 10-11 класів з метою визначення відповідності поданих у підручниках завдань програмі ЗНО з англійської мови; інтерпретація отриманих кількісних показників; аналіз педагогічного досвіду для визначення засобів й технологій підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Теоретичне значення дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні ефективності освітніх практик із застосування технологій та засобів формуванням різних комунікативних умінь школярів під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови.

Практичне значення дослідження. Підвищення кваліфікації викладачів у галузі теорії і практики проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

База проведення дослідження. Дослідницьку роботу було проведено у Хмельницькому НВК № 10 та в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії.

Апробація дослідження. Основні положення й результати наукового дослідження викладені у статті «Розвиток сприйняття мови на слух в контексті підготовки учнів до ЗНО з англійської мови» та опубліковані у збірнику матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні проблеми філології та методології викладання в умовах

євроінтеграції» (Хмельницький, 11 травня, 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (64 найменування). Основний зміст дипломної роботи викладено на 62 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ОРГАІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Особливості системи зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів в Україні

Систему зовнішнього оцінювання навчальних досягнень успішно застосовують у багатьох країнах світу, тому природно, що вітчизняна модель ЗНО базується на ретельному вивченні передового досвіду інших держав з його подальшою адаптацією до особливостей освітньої політики та соціально-економічного стану України. У Європі незалежне тестування як шкільний випускний іспит вперше було застосовано в 1788 році. У 1884 році в США було видано перший збірник тестових матеріалів, що містив завдання, відповіді та рекомендації з оцінювання математики, історії, граматики, навігації та приклади текстів творів. В Україні тестова методика з метою оцінювання навчальних досягнень учнів вперше була використана наприкінці 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. [9].

Наприкінці ХХ ст., коли одним з найгостріших питань здобуття освіти в Україні постала проблема вступу молоді до вищих навчальних закладів, зумовлена необ'єктивністю оцінювання навчальних досягнень абітурієнтів, застосуванням застарілих технологій на вступних випробуваннях, корумпованими схемами зарахування студентів до вищих навчальних закладів, окремі ВНЗ спробували вжити антикорупційні заходи щодо вступу, зокрема, запровадивши тестові технології на вступних іспитах [24, с.5-6].

Напередодні запровадження зовнішнього незалежного тестування, з метою з'ясування ставлення молоді до випускних і вступних екзаменів, вивчення світового досвіду проведення тестування при вступі до ВНЗ, а також

узагальнення вітчизняної практики застосування тестів у провідних університетах України, різними організаціями (Центр «Соціальний моніторинг», Міжнародний фонд «Відродження» було проведено низку соціологічних досліджень. Згодом, фонд «Центр тестових технологій» започаткував проєкт із вивчення умов і можливостей запровадження незалежного оцінювання абітурієнтів при вступі до ВНЗ [24, с. 6]. Роботу в цьому напрямі було продовжено в рамках співпраці між МФ «Відродження», Міністерством освіти і науки та Академією педагогічних наук України. На початку цього широкомасштабного пошукового експерименту опрацьовували різні моделі зовнішнього незалежного оцінювання, готували нормативну базу, апробували різні процедури і самі тести з української мови, математики та історії. Головним осередком у цій експериментальній роботі став Центр тестових технологій та чотири університети (НУКМА, ОДПУ, ЛНУ, ХНПУ), що розпочинали проєкт. З часом до них приєдналися й інші заклади вищої освіти, які мали досвід використання тестових технологій на вступних іспитах [24, с. 7].

Прихильне ставлення молоді до того, щоб результати випускних іспитів зараховували як вступні, а також позитивні наслідки проведеного експерименту сприяли прискоренню впровадження зовнішнього незалежного оцінювання в освітню практику України. Так, у 2004-2005 роках Кабінет Міністрів України видав дві постанови («Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» від 25.08.2004 р., № 1095 та «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» від 31.12.2005 р., № 1312), які передбачали запровадження у 2007-2008 роках зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, та затверджували загальний порядок проведення ЗНО [13, 44].

Зовнішнє незалежне оцінювання проводять з метою забезпечення прав осіб на рівний доступ до вищої освіти та оцінювання відповідності результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам. Учасникам зовнішнього оцінювання створені рівні умови завдяки стандартизації процедур проведення зовнішнього оцінювання, забезпечення особливих (спеціальних) умов для учасників з особливими освітніми потребами, перекладу текстів мовами національних меншин. Результати зовнішнього оцінювання застосовують для визначення конкурсного бала під час відбору осіб, які вступають на навчання до закладів вищої освіти; як оцінки за державну підсумкову атестацію за освітній рівень повної загальної середньої освіти; для визначення стану функціонування системи загальної середньої освіти та прогнозування її подальшого розвитку.

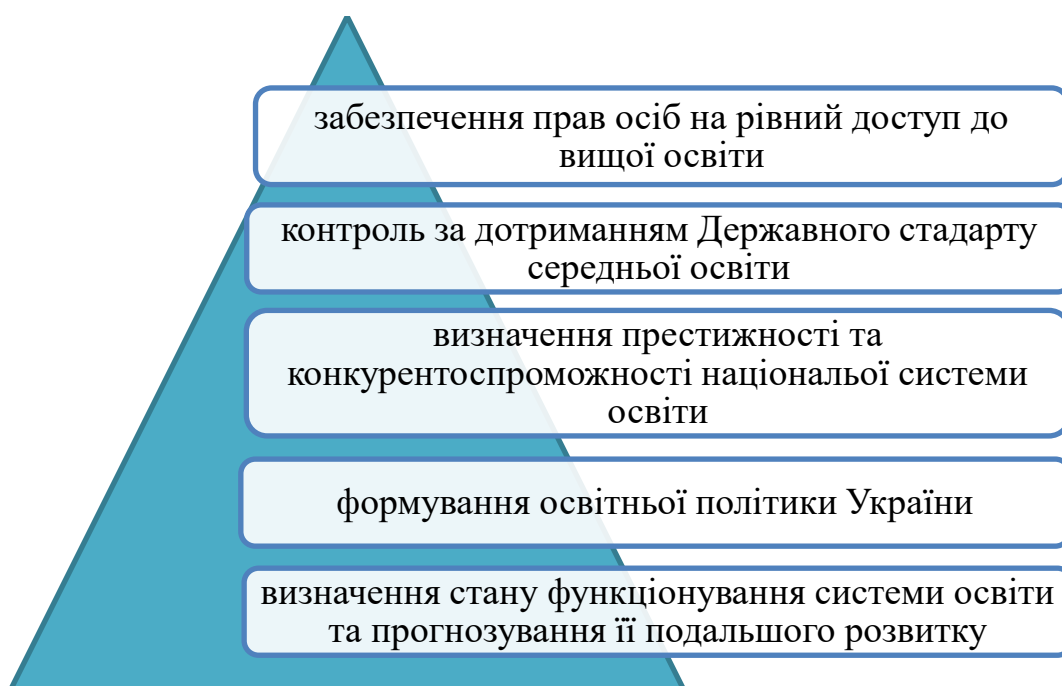

Рис. 1.1. Цілі зовнішнього незалежного оцінювання

В Україні система зовнішнього оцінювання ефективно працює завдяки налагодженій інфраструктурі, до складу якої входить Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО), регіональні центри оцінювання якості

освіти, пункти тестування, лабораторії при Інститутах післядипломної педагогічної освіти тощо.

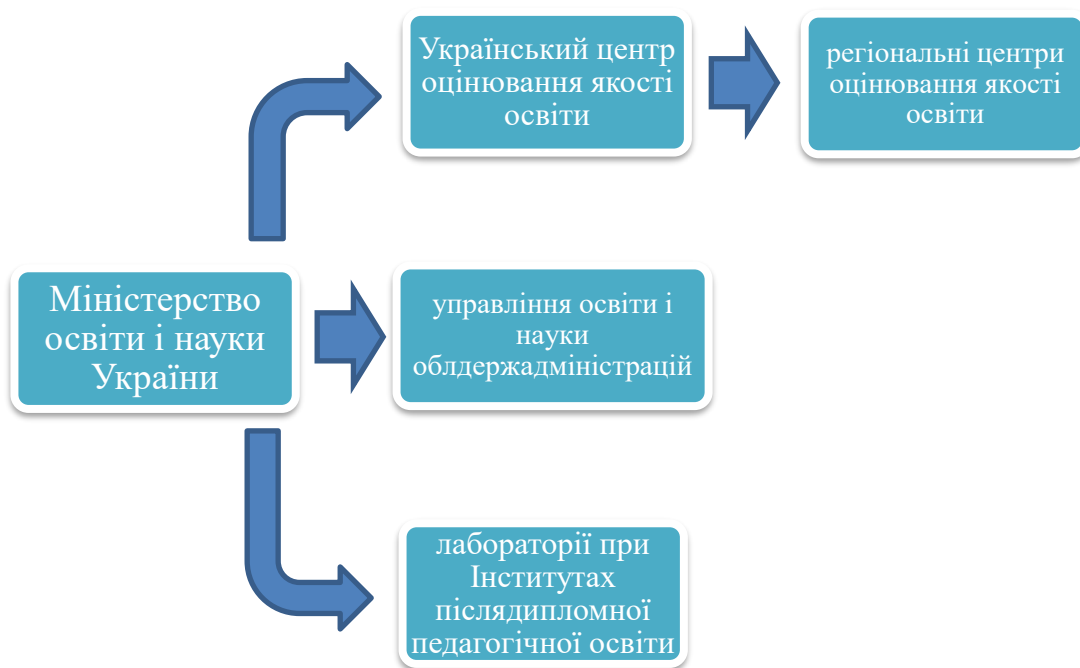

Рис. 1.2. Інфраструктура системи зовнішнього оцінювання в Україні

Також функціонування системи ЗНО забезпечують напрацьовані технології складання завдань для проведення зовнішнього оцінювання, удосконалення їхнього змісту, навчання педагогічних працівників щодо проведення тестування, безпосередньої організації процесу, а також перевірки результатів.

Нормативно-правовою базою зовнішнього незалежного оцінювання є чинні законодавчі і нормативно-правові акти. Передовсім, стаття 53 Конституції України гарантує громадянам право здобувати безоплатно вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [27]. Закон України «Про вищу освіту» уповноважує орган виконавчої влади в галузі освіти і науки затверджувати Умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів [16], а Закон України «Про загальну середню освіту» передбачає здійснення контролю за відповідністю освітнього рівня учнів

(вихованців), які закінчили загальноосвітній навчальний заклад I, II і III ступенів, вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти, шляхом державної підсумкової атестації [17]. Механізми запровадження зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень, моніторинг якості освіти визначено Указами Президента України [44], постановами Кабінету Міністрів України [13; 45], наказами Міністерства освіти і науки України, наказами Українського центру оцінювання якості освіти [20], чинним Державним стандартом базової середньої освіти [12] та програмами ЗНО з певних навчальних предметів.

Програму зовнішнього незалежного оцінювання досягнень випускників навчальних закладів загальної середньої освіти розробляє або доповнює Український центр оцінювання якості освіти та затверджує Міністерство освіти і науки України. Програма ЗНО не завжди змінюється щорічно, у більшості випадків її затверджують на декілька років. На підставі затвердженої програми УЦОЯО укладають тестові завдання для проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

Програма зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов створена з урахуванням основних положень Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, рівнів навчальних досягнень, визначених у чинних програмах з іноземних мов для освітніх навчальних закладів України, що відповідають Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти (B1 - для рівня стандарт, B2 - для профільного рівня). Об'єктом контролю є рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності у рецептивних (сприймання на слух, зорове сприймання) та продуктивних (писемна взаємодія, писемне продукування) видах мовленнєвої діяльності. Мовний інвентар (лексика і граматики) не є окремим об'єктом контролю, а його перевіряють у комунікативному контексті [43]. Рівень B2 передбачає використання мовного інвентаря рівня B1 за рахунок ускладнення лексичних одиниць та граматичних структур та інтеграції вищезазначених тем у комунікативному контексті.

Програма зовнішнього незалежного оцінювання створена з урахуванням основних положень Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, прийнятого в 2011 році. Затвердження 30 вересня 2020 року нового Державного стандарту базової школи та його впровадження з 1 вересня 2022 року в контексті реалізації концепції НУШ у 5-му класі спричинило необхідність змін у змісті Програми ЗНО.

Отже, на сучасному етапі в Україні система зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів ефективно функціонує завдяки забезпеченню таких умов, як-от:

- правове поле проведення зовнішнього незалежного оцінювання в освіті України;
- відповідна інфраструктура (Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО), регіональні центри оцінювання якості освіти, пункти тестування, лабораторії при Інститутах післядипломної педагогічної освіти тощо);
- напрацьовані технології складання завдань для проведення зовнішнього оцінювання, навчання педагогічних працівників;
- інформаційна кампанія з роз'яснення населенню переваг і особливостей організації зовнішнього незалежного тестування.

1.2 Зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на підготовку здобувачів освіти до ЗНО з англійської мови

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу трактувати поняття «умови» як складник будь-якого процесу, зокрема і процесу підготовки здобувачів освіти до ЗНО з англійської мови. Термін «педагогічна умова» науковці розглядають як певну обставину, яка впливає на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [6; 37]. Деякі дослідники [37] під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяючи їх на зовнішні та

внутрішні. До зовнішні чинників належать позитивні взаємини між викладачем і учнем; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо. Під внутрішніми чинниками слід розуміти індивідуальні особливості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [37].

У нашому дослідженні під педагогічними умовами підготовки старшокласників до ЗНО з англійської мови ми будемо розуміти сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, що ефективно впливають на розвиток всіх компонентів іншомовної комунікативної компетентності, які є об'єктом контролю ЗНО з англійської мови. Розпочнімо із розгляду внутрішніх обставин, від яких великою мірою залежатиме як наполегливо учень готуватиметься і наскільки успішно впорається із завданнями ЗНО.

Зовнішнє незалежне оцінювання – серйозне випробування, яке супроводжується психологічною напругою. Форма виявлення (від істерик до показної байдужості) залежить від таких внутрішніх чинників, як-от: індивідуальні особливості і життєвий досвід, типу темпераменту, тип виховання в сім'ї, тип інтелекту тощо. Для зменшення негативного впливу фізичного і психічного стану організму на підготовку та складання ЗНО, варто спрямувати зусилля на розвиток у старшокласників здатності до самовиховання та формування навичок самоосвітньої діяльності, зняття психологічної напруги й зниження рівня тривожності.

Напередодні зовнішнього незалежного оцінювання важливо надати учням кваліфіковану допомогу у подоланні стресових ситуацій. Для цього необхідно вчити методам саморегуляції. Одним із таких методів є релаксація – спосіб, за допомогою якого можна частково або повністю позбутися фізичного або психічного напруження (Додаток А). Соціально-психологічна служба Конотопського індустріально-педагогічного фахового коледж СумДУ також пропонує тренінг з психологічної підготовки здобувачів освіти до ЗНО (Додаток Б).

Ефективність складання ЗНО з англійської мови, як і більшості

стандартизованих тестів, великою мірою залежить від обізнаності учнів зі стратегіями виконання різних типів завдань, з форматом і часовими обмеженнями тесту тощо. Однак, вирішальним в отриманні високого результату є володіння учнями усіма видами мовленнєвої діяльності на рівні B1 або B2, якого неможливо досягти у короткі терміни [28]. Відтак, систематичну роботу з розвитку складників іншомовної комунікативної компетентності, які є об'єктами контролю ЗНО, варто розпочинати ще задовго до старших класів. Проте, на відміну від старшокласників, підлітки не мислять так стратегічно, тому вивчення англійської мови заради престижної роботи, спілкування з іноземцями, доступу до англійськомовних джерел інформації, подорожей не буде для них внутрішньою мотивацією. До шляхів активації внутрішньої мотивації учнів до навчання, яке триватиме не лише протягом уроку та підготовки до нього, професіонали Cambridge English відносять такі, як-от:

- внутрішня мотивація вчителя як рольової моделі, тобто вчителя, який завжди навчається, розвивається, готовий до нових досвідів і здатний до гнучкого сприйняття навчального процесу;
- відчуття учнів, що вони в безпечному, комфортному для самовираження, однак не позбавленому викликів просторі;
- проєктні завдання, підібрані відповідно до вподобань учнів, в яких найголовніше – це дати учням можливість самостійно спланувати свою роботу, розділивши її на етапи;
- ігрові основи навчання, які не протилежні серйозності. Зосередженість, чіткі правила, виклик, змагальність, повна залученість, націленість на успіх, комунікативність, креативність, залучення всіх когнітивних функцій – це ті ознаки гри, які дійсно активують внутрішнє бажання і сприяють отриманню задоволення від процесу;
- персоналізоване формувальне оцінювання, а саме оцінка конкретних досягнень учня з поясненням, чому саме щось спрацювало, а

також критична оцінка того, що не спрацювало із порадами щодо шляхів покращення результату наступного разу [28].

Підсумовуючи попередній виклад, вважаємо за потрібне наголосити, що розглянуті нами внутрішні чинники (здатність учнів до самовиховання та самоосвіти, подолання стресових ситуацій, внутрішня мотивація до навчання) ми зараховуємо до таких, що піддаються виховному впливу, зокрема вчителя. Натомість такі фактори, як тип темпераменту учня, властивості його характеру, стан здоров'я тощо мало або зовсім не можуть бути змінені жодним виховним впливом.

Розглядаючи зовнішні чинники, що впливають на процес досягнення мети – отримання високого балу на ЗНО, зазначимо, що одним із головних завдань вчителя тут є створення середовища для навчання, де учні зможуть почуватися вільно і невимушено, наскільки це можливо. З цією метою можна впроваджувати у навчальний процес техніки позитивної психології, які сприяють виникненню позитивних емоцій й розвитку позитивного мислення. До таких технік належить прийом «три хороші речі» (*“Three good things”*), який можна застосовувати як а початку уроку, так і в якості складової частини домашнього завдання. Учні записують три хороші речі, які з ними трапилися напередодні, зазначивши чому вони з ними трапилися і чому вони викликали у них позитивні емоції. Важливо наголосити, що позитивні події можуть бути як великі, так і незначні. Приклад оформлення окресленої діяльності розміщений у таблиці.

Таблиця 1.1. Приклад прийому «три хороші речі».

Good thing	Why it happened	Why I feel good about it
1. I didn't miss the bus today even though I was running late.	The bus driver saw me running and waited for me.	The bus driver was so nice
2. I passed my English test.	I studied a lot for the test.	I'm proud of myself. I feel like I've achieved something

3. Ella helped me finish my homework.	Ella is a good friend	I feel like I have good friends who will help me when I need them to.
---------------------------------------	-----------------------	---

Наступним важливим зовнішнім фактором успішного складання ЗНО є обізнаність учнів з форматом і часовими обмеженнями тесту. Зовнішнє незалежне оцінювання – це іспит, який проходить у формі тесту. Метод тестування у навчанні іноземних мов застосовують досить давно. У традиційній шкільній практиці – це в основному підсумкове тестування з метою перевірки рівня сформованості певних мовних навичок, яке загалом мало впливає на сам навчальний процес. У навчанні англійської мови в Новій українській школі – це використання навчального потенціалу тестових завдань на різних етапах уроку для організації формувального оцінювання, поточного контролю, самоконтролю. Важливою є підготовка учнів до виконання різнорівневих тестових завдань із застосуванням інтерактивних форм роботи та онлайн-ресурсів.

З огляду на важливість застосування тестових технологій у навчальному процесі загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, ця проблема перебуває у фокусі досліджень багатьох педагогів й науковців. Зокрема, у посібнику «Тестові технології оцінювання компетентностей учнів» колектив авторів (Ляшенко О., Жук Ю., Ващенко Л., Науменко С., Гривко А.) розкриває прикладні питання застосування тестових технологій для оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи [50]. Цінним у цій праці є врахування компетентнісної спрямованості сучасної освіти, адже в ній на конкретних прикладах продемонстровано можливості визначення рівня сформованості компетентностей учнів середньої школи в процесі вивчення окремих навчальних предметів із застосуванням тестових технологій з урахуванням специфіки їх навчання.

Під педагогічним тестом автори посібника розуміють систему тестових завдань, упорядковану за певною логікою (стратегією) їх подання, яка

забезпечує інформативність оцінювання рівня і якості освітніх результатів, здобутих учнями в навчальному процесі [50, с. 6-7]. Науковці розрізняють такі види педагогічних тестів в залежності від типу педагогічного контролю, як-от: вхідний, поточний, тематичний та підсумковий. Під час вхідного контролю з'ясовують, наскільки учні підготовлені до прийняття навчального матеріалу. Поточний контроль виявляє рівень засвоєння знань й умінь на визначеному етапі та виконує функцію внесення корективів у навчальний процес. Тематичний контроль передбачає рубіжне (проміжне) оцінювання навчальних досягнень учнів з певного фрагменту предметної галузі знань і певною мірою прогнозує остаточне оцінювання освітніх результатів конкретного учня. Підсумковий контроль має на меті оцінювання освітнього результату учня і характеризує сформованість його предметних і ключових компетентностей, набуття професійних здатностей тощо [50, с. 7-8].

В залежності від мети тестування, обирають вид тесту, після чого здійснюють аналіз змісту навчального предмета чи окремої його теми, виокремивши ті елементи знань і вмінь, навичок, які підлягатимуть оцінюванню. На підставі такого аналізу визначають структуру тесту і стратегію розміщення завдань – за рівнями засвоєння, за тематичним принципом відображення змісту, за складістю тощо [50, с. 8].

Зовнішнє незалежне оцінювання з англійської мови – це підсумковий тест, який складається з 59 завдань, розподілених за такими секціями, як-от: Listening (Аудіювання), Reading (Читання), Use of English (Використання мови) та Writing (Письмо). Тест ЗНО з англійської мови складається із п'яти типів завдань, а саме: завдань з вибором однієї правильної відповіді, завдань на визначення правильності/неправильності твердження, завдань на встановлення відповідності, завдань на заповнення пропусків у тексті і завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю.

З метою підготовки до складання ЗНО з англійської мови, необхідно формувати вміння застосовувати відповідні стратегії для виконання різних типів завдань, впроваджуючи елементи тестування для проведення

формувального, поточного, тематичного та підсумкового оцінювання. Формувальне оцінювання, або оцінювання “для навчання” (англ. – “*assessment for learning*”) [52] є одним із основних різновидів оцінювання, який відповідає ціннісним орієнтирам НУШ, новим державним стандартам, ідеям міжнародних експертів. Формувальне оцінювання – це не окремий прийом або інструмент, а ціла стратегія підвищення рівня навчальних досягнень і покращення якості освіти, яка дає змогу вчителю відслідковувати процес просування учня до навчальних цілей і вчасно вносити корективи в навчальний процес. Його не можна здійснювати вибірково чи не обмежувати застосуванням лише методу тестів, інакше воно перетвориться на формальне. Застосування тестових технологій у поєднанні з іншими формами інтерактивної роботи розвиває в учнів уміння вчитися, сприяє розвитку вміння планувати, регулювати, аналізувати власну навчальну діяльність, визначати причини труднощів та можливі шляхи їхнього подолання [41; 64].

Для проведення тестування на уроці під час змішаного чи дистанційного навчання та ефективної підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання можна використовувати різні програми. Однією із таких програм є MyTestX. Основною умовою її використанні є доступ одночасно до декількох комп'ютерів, її особливістю є те що вона може використовуватися без мережі Інтернет. Програма MyTestX забезпечує на комп'ютері створення, редагування, використання та автоматичне відкриття навчальних тестів. Програма безкоштовна, проста і зручна у використанні як для педагогів, так і для здобувачів освіти, адже має постійну підтримку від виробника.

Програма MyTestX працює з дев'ятьма типами завдань: одиночний вибір, множинний вибір, встановлення порядку проходження, встановлення відповідності, вказівка істинності чи хибності тверджень, ручне введення числа (чисел), ручне введення тексту, вибір місця на зображенні, перестановка букв. Саме ці типи завдань можуть допомогти здобувачам освіти продуктивно попрацювати для підготовки до написання екзамену, адже вони схожі з видами тестових завдань ЗНО.

Наступна програма – Google Форми, яка є однією із найпопулярніших, адже вона легка у користуванні та не вимагає багато часу для створення тестування. Здобувачі освіти можуть у будь-який час пройти тестування, потрібно лише надіслати його електронною поштою чи відправити посилання у соціальних мережах. Усі відповіді у Google Формі перевіряються автоматично і оцінюються. Готові результати учасник тестування отримає у листі, який буде надісланий електронною поштою.

Сервіс Kahoot! дає змогу створювати не лише тести, а й інтерактивні навчальні ігри: вікторини, обговорення, опитування. Програма є безкоштовною і надає великі можливості для вчителів. Участь в іграх, створених за допомогою сервісу, сприяє спілкуванню та співпраці у колективі, підвищує рівень обізнаності в інформаційно-комунікаційних технологіях, стимулює критичне мислення. Використання сервісу можливе за наявності мережі Інтернет, комп'ютера, проектора та персональних пристроїв. На екрані відображаються запитання, для відповідей на які учні використовують свої мобільні телефони або планшети.

Ще один зручний сервіс, який стане у нагоді при створенні не лише тестових завдань, а й інтерактивних вправ, це Learning Apps. Його особливостями є те, що у вправах можна додавати текст, зображення, звук, відео, а у власному кабінеті можна створювати цілу колекцію вправ за конкретною тематикою або до певного уроку. В середовищі можна створювати вікторини двох видів: з однією правильною відповіддю та з множинним вибором. Також тут присутні шаблони вправ а встановлення відповідності, розташування в хронологічному порядку, заповнення пропусків. Як бачимо, Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ Learning Apps має широкі можливості для вправляння в усі типах завдань, представлених на ЗНО з англійської мови.

Отже, тестування займає важливе місце у підготовці здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання. Активне використання типових тестових завдань під час освітнього процесу дає можливість психологічно

підготувати здобувачів освіти до проходження ЗНО. Тестування можна проводити у звичній друкованій формі, але й також використовувати велику кількість онлайн ресурсів, які допоможуть педагогові створити власні цікаві завдання та провести тести на усіх етапах заняття.

Як ми уже зазначали, вирішальну роль в отриманні високого балу на ЗНО відіграє відповідний рівень іншомовної комунікативної компетентності учня, якого неможливо досягти у короткі терміни. Однак, оскільки тест побудований на основі програми шкільного курсу з іноземної мови, теоретично всі учні мають базу для складання іспиту після отримання повної загальної середньої освіти. За умови повноцінної шкільної підготовки, додаткову підготовку можна звести до мінімуму, зосередившись на усуненні прогалин у граматиці та збагаченні лексичного запасу.

В сучасних умовах педагог виконує функцію не основного постачальника інформації, а координатора навчального процесу. Виходячи з вимог чинної програми ЗНО, а також враховуючи соціально-психологічні особливості сучасних учнів, вчитель англійської мови розробляє вправи; добирає необхідні медіа-матеріали, мобільні додатки, online-тренажери, електронні словники, тести із використанням персонального комп'ютера, ноутбука, планшета, смартфона чи інших мобільних пристроїв; контролює мовленнєві навички традиційними та електронними засобами.

Кожен учитель, який готує учнів до ЗНО, самостійно складає план підготовки. Стратегій підготовки може бути безліч. Усе залежить від індивідуальних особливостей учня, зокрема його базових знань і слабких місць, періоду підготовки тощо. В контексті навчання англійської мови в ЗЗСО можна виокремити такі форми роботи, як групову та індивідуальну.

До переваг підготовки до ЗНО у групі належить можливість проводити навчання в формі ігор і командних змагань, які мотивують учнів і змушують їх працювати ще активніше, задля отримання перемоги; здорова конкуренція, коли учні свідомо або несвідомо порівнюють себе з тими, хто попереду, та вчать краще; дисципліна, коли школяр розуміє свою відповідальність перед

вчителем та іншими учнями; підтримка, яка передбачає спілкування з однолітками перед і після заняття, можливість дізнатися про досвід підготовки інших, разом тренуватися та підтримувати одне одного; атмосфера, коли учні вільно обмінюються думками, дискутують, доводять свою позицію, що дозволяє швидше запам'ятовувати інформацію [40].

Учням, які обрали індивідуальну траєкторію підготовки варто допомогти із плануванням власної стратегії та пошуком дієвих ресурсів. Так, можна запропонувати записатися на курси підготовки, долучитися до онлайн-курсів, систематично переглядати відео уроки, блоги, користуватися сайтами та мобільними додатками для навчання англійської мови загалом та підготовки до ЗНО зокрема. Серед найбільш популярних масових курсів варто виділити такі, як-от: «Готуємось до ЗНО з англійської разом з могилянцями» на платформі Prometheus [10], «Курс: Підготовка до ЗНО з англійської мови» від Освітнього порталу «Академія» [29], онлайн курси підготовки до ЗНО з англійської мови від Мясоєдової С. В., кандидата філологічних наук, доцента кафедри іноземних мов НЮУ ім. Ярослава Мудрого тощо [18]. З-поміж інших інтернет-ресурсів для підготовки до ЗНО варто виокремити сайти British Council, Cambridge, Vseosvita [42; 51; 53; 57; 63] тощо.

На сучасному етапі відбувається активне впровадження мобільних технологій в освітній процес. Для навчання іноземної мови застосування мобільних пристроїв є особливо ефективними завдяки їхній високій інформативності і ємкості матеріалу, забезпеченню мотивації до навчання та його безперервності. Сьогодні існує велика кількість мобільних додатків, які можна використовувати в різних освітніх цілях. Серед додатків, розроблених спеціально для підготовки до ЗНО слід виокремити такі, як-от: ЗНО 2023. Англійська мова; ЗНО англійська мова; ZNO English тощо.

Отже, ефективність підготовки учнів до ЗНО залежить від доцільності вибору вправ, засобів навчання, стратегій, методів контролю, а також від рівня їх інноваційності й актуальності. У XXI столітті учителі мають всі необхідні ресурси, аби відмовитись від нудної теорії, багатотомних збірників із

застарілими завданнями на користь оригінальних та креативних засобів навчання, що здатні мотивувати та зацікавити учнів. На нашу думку, дієвою підготовкою учнів до ЗНО в умовах змішаного навчання є використання мобільних додатків та Інтернет-сайтів. Це обумовлено такими перевагами цих ресурсів, як-от: автентичність, доступність, актуальність, зручність у використанні тощо.

Висновки до 1 розділу

Аналіз та узагальнення наявної в науково-методичній літературі та інтернет-джерелах інформації з питань підготовки школярів до зовнішнього незалежного оцінювання, а також нормативно-правової бази організації та проведення ЗНО дає підстави зробити певні висновки.

1. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень в українській освітній системі має такі особливості, як-от:

- об'єктивність (однакові вимоги і рівні умови для всіх учасників) та прозорість (можливість спостереження громадськості за дотриманням процедур);

- незалежність (здійснюється організацією, яка не залежить ні від ЗЗСО, ні від ВНЗ);

- багатофункціональність (одночасне здійснення державно підсумкової атестації і добору до ВНЗ, можливості для проведення моніторингу якості системи освіти, формування освітньої політики тощо);

- ефективність завдяки створим відповідним правовому полю й інфраструктурі, напрацьованим певним технологіям складання завдань, проведеній інформаційній кампанії.

2. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів та орієнтовні параметри для її оцінювання містяться в Програмі зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов. Відповідно до чинної програми, об'єктом контролю є рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності у рецептивних та продуктивних видах мовленнєвої діяльності

на рівні B1 для рівня стандарт та на рівні B2 для профільного рівня, а також лексика і граматики, яку перевіряють у контексті.

3. Запорукою успішного складання тесту зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов є забезпечення таких організаційно-педагогічних умов, як-от: здатність учнів до самовиховання та самоосвіти, вміння опановувати себе в стресових ситуаціях, внутрішня мотивація до навчання, обізнаність зі стратегіями виконання різних типів завдань, з форматом і часовими обмеженнями тесту й володіння усіма видами мовленнєвої діяльності на відповідному рівні, що, на нашу думку, є вирішальним фактором в отриманні високого результату.

4. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов побудована на основі положень державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, рівнів навчальних досягнень, визначених у чинних програмах з іноземних мов для освітніх навчальних закладів. Отож, теоретично всі учні мають змогу підготуватися до іспиту в контексті вивчення шкільного курсу іноземної мови. Відтак, вважаємо за доцільне подальше дослідження можливостей шкільних підручників та інших ресурсів у підготовці учнів до ЗНО з англійської мови під час навчання у старшій школі.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЇ Й ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У РІЗНИХ ВИДАХ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розглянемо більш детально форми роботи із розвитку розуміння мови на слух (аудіювання), читання і письма як комунікативних умінь, а також лексичного і граматичного аспектів іншомовної комунікації, які є об'єктами контролю ЗНО.

2.1 Розвиток рецептивних вмінь (аудіювання, читання)

Аудіювання – це рецептивна мовна навичка, яка вперше стала об'єктом випробовування учасників ЗНО з іноземної мови у 2018 році. На відміну від простого пасивного фізичного акту слухання, яке є вродженим вмінням і не вимагає жодних зусиль, аудіювання передбачає розуміння мови на слух, здатність інтерпретувати повідомлення та відповідати на нього, а отже – це активна навичка, над якою потрібно працювати. Систематичне слухання не лише покращує розуміння іноземної мови на слух, а й сприяє розвитку інших комунікативних умінь завдяки запам'ятовуванню нових слів, конструкцій, речень.

Відповідно до Програми зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов, очікуваними результатами з аудіювання як комунікативного уміння для рівня стандарту (B1) є здатність учня розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема, короткі розповіді на знайомі теми, що регулярно зустрічаються у школі, на дозвіллі тощо; для профільного рівня (B2) – здатність розуміти основну думку складних за змістом та структурою висловлень на конкретні та абстрактні теми, зокрема на ті, які відповідають обраному профілю, якщо мовлення нормативне; стежити за поширеним висловленням і складною аргументацією в дискусії за умови, що тема досить

знайома, а напрям дискусії позначено чіткими маркерами; докладаючи певних зусиль, розуміти більшу частину сказаного іншими людьми; допустимими є труднощі у спілкуванні з досвідченими користувачами виучуваної мови, якщо вони жодним чином не модифікують своє мовлення [43].

Частина ЗНО з англійської мови із розуміння мови а слух містить три завдання. Два з них – це завдання із вибором однієї правильно відповіді із трьох запропонованих (*multiple choice*). Ще одне завдання – на встановлення відповідності поданого твердження прослуханому тексту (*true/false*). Перше завдання з аудіювання містить шість тестових запитань. До кожного з них є окремий фрагмент аудіозапису. Три перших запитання зазвичай містять зображення, одне з яких є відповіддю на запитання. Складність цього завдання полягає у тому, що в записі можуть згадувати про усі зображення, але відповідає на запитання лише одне із них. Щоб не потрапити у цю пастку, важливо розуміти про що саме йдеться в аудіозаписі. Наступні три питання є текстовими і також містять три варіанти відповіді, з яких потрібно обрати один правильний. Для виконання цих завдань важливо прочитати і зрозуміти у відведений час запитання, виділити ключові слова. Корисним буде перефразування, добір синонімів, адже в записі необхідна інформація зазвичай звучить не дослівно, а є перефразованою.

Друге завдання складається з п'ятих тверджень і єдиного аудіозапису до них. Позитивним є те, що всі твердження стоять саме в такому порядку, в якому вони звучать у записі. Тому встановлювати відповідність кожного твердження прослуханому тексту слід послідовно. Успішному виконанню цього завдання сприяє фокусування уваги на ключових словах, які:

- зазвичай визначають практично увесь зміст речення (*often, sometimes, never, every day, already, completely, absolutely, best, worst, none*);

- визначають контекст речення (*числівники, дієслова, імена тощо*).

Третє завдання, подібно до першого, передбачає вибір однієї правильно відповіді з трьох запропонованих. Однак, воно є дещо складнішим, позаяк містить не окремі фрагменти запису до кожного запитання, а один запис, який

стосується усіх запитань одночасно. Дещо полегшує виконання цього завдання той факт, що аудіозапис – це, як правило, інтерв'ю. А кожне окреме питання в інтерв'ю містить в собі відповідь на завдання в тексті, й усі завдання розміщені послідовно, як і відповіді на них у записі. Для виконання цього завдання поради будуть такі ж як і для попередніх. Зокрема, щоб не потрапити в пастку, коли в записі чути усі варіанти відповіді, варто пам'ятати про вирішальну роль контексту, у якому вони вжиті. Важливо не просто почути слово, а зрозуміти суть розмови. Звісно, стане у нагоді знання синонімів, бо в записі ймовірно звучатимуть перефразовані речення.

Завдання з аудіювання відносять до найважчих, пояснюючи це складністю сприймання на слух текстів у певному темпі і з характерними особливостями. Щоб стати «хорошим слухачем» необхідно передовсім намагатися бути спокійним під час аудіювання; ігнорувати фактори, що відволікають; спробувати встановити зоровий контакт із мовцем, визначити його позицію; старатися не мріяти, а коли зловили себе на думці про щось інше – знову зосередитись; намагатися не думати про те, що ви збираєтеся сказати далі, коли інша людина говорить, а зосередитися на спікері; слідкувати за мовою тіла (включаючи свою; навчитися перефразувати почуте; дізнатися, як попросити роз'яснення, якщо ви не розумієте, а не вдавати, що розумієте; уникати переривання (якщо ви не вправляєтеся ввічливо перебивати); робити нотатки, якщо це не відволікає того, хто говорить.

До стратегій покращення навичок аудіювання можна віднести такі, як-

от:

- Вправляння у розумінні суті або головної мети почутого.
- Зменшення бар'єрів аудіювання.
- Розуміння конкретних деталей, наприклад проблеми.
- Розуміння упередженості спікера.
- Вправляння у припущеннях та прогнозах.
- Розуміння різних акцентів.
- Аудіювання з шумом у фоновому режимі.
- Вправляння у вмінні вислуховувати відповідь на поставлене питання.
- Вправляння у підсумовуванні та перефразуванні.
- Вправляння у вмінні розпізнавати паузи та фальстарту.
- Слухання музики, яка подобається.

Для розвитку навичок аудіювання учням недостатньо слухати лише вчителя, однокласників і навіть аудіозаписи з підручника. Також необхідно слухати реальних людей, які розмовляють справжньою англійською. Слухаючи природне мовлення носіїв, можна помітити, що:

- 1) Люди пов'язують слова разом. Наприклад: *turn off* > *tur-noff*
- 2) Деякі голосні зникають, коли їх вимовляють вголос. Вони стають слабкими і майже відсутні. Наприклад: *Can I talk t[o] you?*
- 3) Деякі звуки і склади взагалі зникають. Наприклад: *What will [h]e do?*
- 4) Іноді люди скорочують або пропускають цілі слова. Наприклад: *Have you got a second?* > *Got a sec?* [28].

Важливо допомогти учням усвідомити, що саме спричиняє труднощі розуміння мови а слух, потім зменшити або усунути бар'єри, які вони можуть контролювати. З-поміж найпоширеніших бар'єрів можна виокремити такі, як-от: спікер говорить занадто швидко, спікер використовує розмовний стиль мовлення, фразеологізми, занадто складну лексику, незнайомий акцент, нечіткий аудіозапис, недостатньо гучний аудіозапис, учня не цікавить тема,

учень не має базових знань з теми, в учня була сильна емоційна реакція на слово або думку, які він почув, учень не приділив спікеру (або запису) цілісної уваги, учень втомлений/голодний/нервує.

Розглянемо підручники, якими можна послуговуватись як при підготовці до ЗНО загалом, так і для тренування навичок аудіювання зокрема. Щодо універсальних підручників, більшість учителів користується книгами видавництва Oxford University Press, які базуються на сучасних методиках навчання. Зокрема, серію Oxford Exam Trainer B1 і Oxford Exam Trainer B2 було створено спеціально для українських шкіл, а зміст розроблено на основі програми ЗНО з англійської мови. Посібники розраховані на рівні оволодіння англійською мовою B1 і B2. Вони містять велику кількість вправ, спрямованих на систематичне вироблення всіх чотирьох мовних компетентностей – говоріння, письма, читання і аудіювання, а також багато стратегічних порад для проходження тестування. Серед усіх завдань, що містяться в підручнику, велика кількість таких, які представлені в НМТ. Однак ними підручники не обмежуються.

Є також зручні у використанні комплекти (підручник + робочий зошит) інших британських видавництв. До прикладу, Grammar and Vocabulary for First Certificate видавництва Longman – це підготовка до тесту на знання англійської FCE, яка ідеально підходить і для ЗНО. А ось Get 200. Exam preparation course for Ukraine видавництва Macmillan – спеціально розроблений для підготовки до ЗНО підручник. Відповідно до опитування, проведеного серед учителів влітку 2019 року, більшість (67% проти 33%) надали перевагу Oxford Exam Trainer B1 перед Get 200, коментуючи свою відповіді тим, що Get 200 розрахований на більш тривалу роботу і для більш підготовлених учнів [35]. Однак, дехто з вчителів зазначив, що Get 200 дуже добре тренує слухання і читання. І це підтвердив проведений нами аналіз завдань з аудіювання. Як виявилось, 10 з 16 завдань з аудіювання під рубрикою "Exam task" – це типи завдань, з якими учні матимуть справу у частині ЗНО з розуміння мови на слух (на встановлення відповідності твердження прослуханому тексту або – із

вибором однієї правильно відповіді із трьох запропонованих). Решта 6 завдань – на встановлення відповідності між висловлюваннями та поданими твердженнями, які, хоча й відсутні у ЗНО, проте загалом сприяють тренуванню навичок аудіювання. Подана нижче діаграма ілюструє відсотковий розподіл завдань з аудіювання під рубрикою "Exam task" у підручнику Get 200 Book 1 [55] за типами вправ, де *multiple choice* – це завдання із вибором однієї правильно відповіді із трьох запропонованих, *true/false* – завдання на встановлення відповідності поданого твердження прослуханому тексту, *matching* – завдання на встановлення відповідності між висловлюваннями та поданими твердженнями.

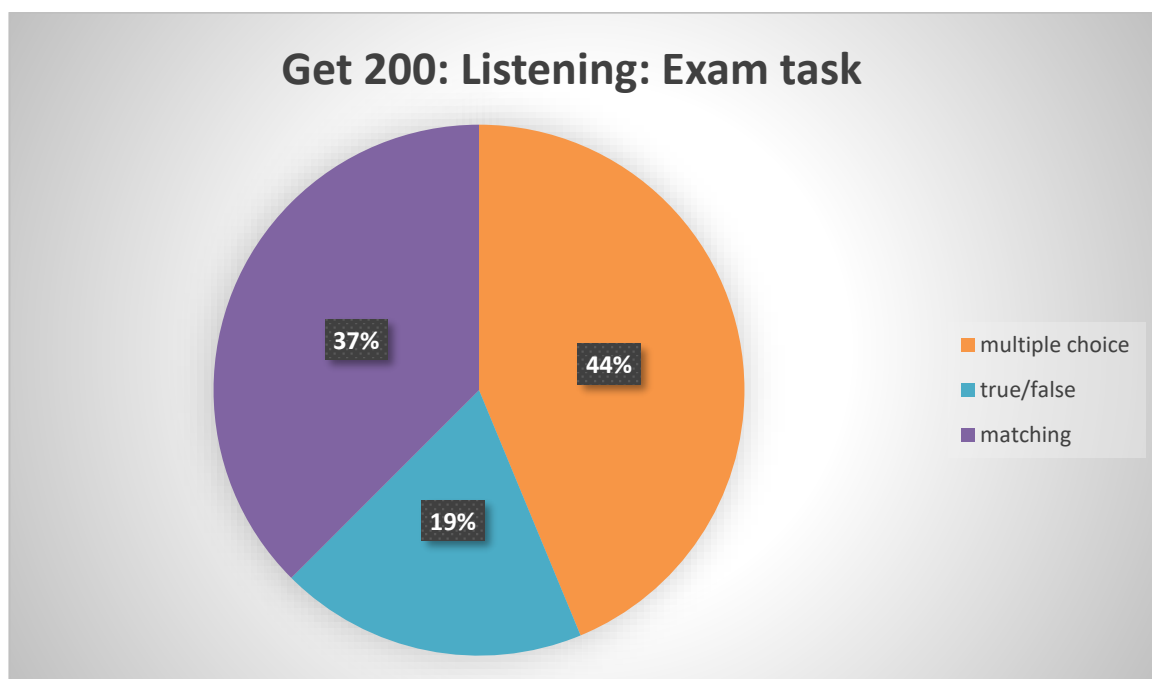

Рис. 2.1. Типи завдань з аудіювання під рубрикою "Exam task" у підручнику Get 200 Book 1

У своєму дослідженні ми також проаналізували підручники для 10-11 класів, рекомендовані Міністерством освіти і науки України для рівня стандарт авторки Карпюк О. [22; 23], для профільного рівня – Морської Л. [33; 34], та автентичні підручники "Upstream" видавництва "Express Publishing" рівня B1 та B2.

Аналізуючи завдання з селективного слухання у підручнику “Upstream” рівня B1, ми виявили, що більшість з них (9 з 22, тобто майже 41%) – це завдання на встановлення відповідності поданого твердження прослуханому тексту (*true/false*), які представлені у частині ЗНО з розуміння мови на слух. Значна частина вправ з аудіювання (7 з 22 – майже 32%) – це завдання на заповнення пропусків у тексті (*gap-fill*), яких має серед завдань ЗНО, однак вони сприяють тренуванню навичок сприймання мови на слух. Меншою мірою (по 3 з 22 – більш як 13%) представлені завдання із вибором однієї правильно відповіді із запропонованих (*multiple choice*) та завдання на встановлення відповідності між висловлюваннями та поданими твердженнями (*matching*). Результати проведеного аналізу подані у наступній діаграмі.

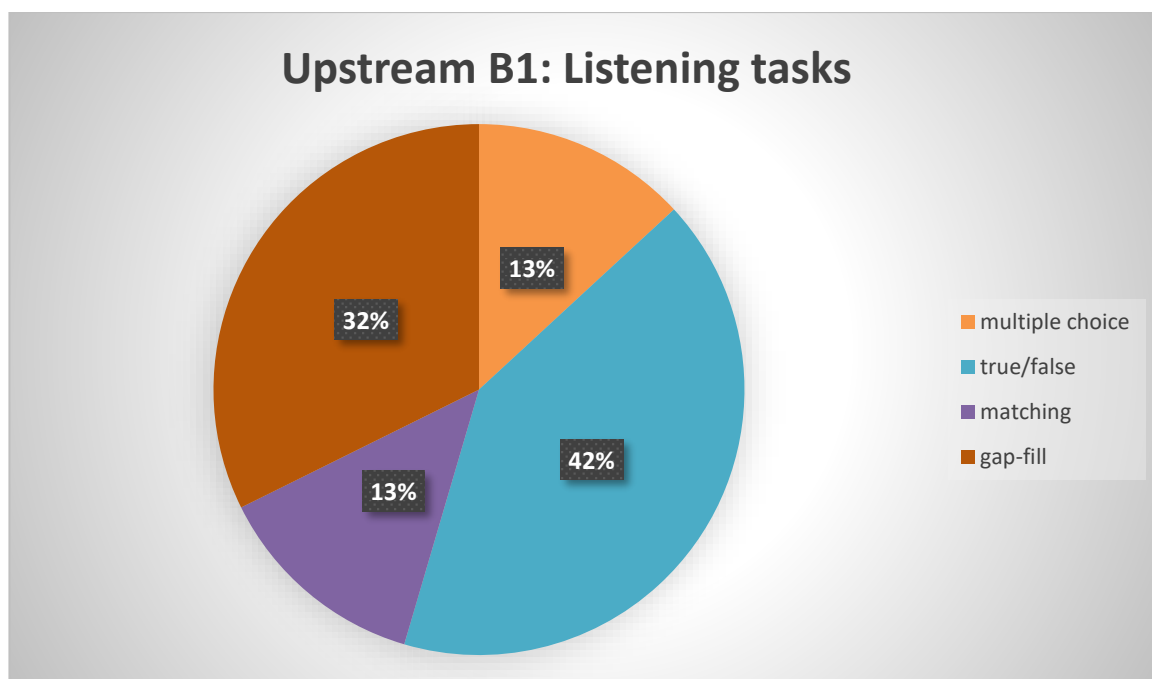

Рис. 2.2. Типи завдань з аудіювання у підручнику “Upstream” рівня B1

Аналіз завдань з аудіювання у підручнику “Upstream” рівня B2 виявив, що цей посібник містить велику кількість завдань з аудіювання. Проте, більшість з них (30 з 62 – майже половина) – це завдання на встановлення відповідності між висловлюваннями та поданими твердженнями (*matching*), а також – завдання на заповнення пропусків у тексті (*gap-fill*) (17 з 62 – більш як

27%). І лиш незначна частина належить до типів завдань, з якими здобувачі освіти матимуть справу під час проходження ЗНО з англійської мови (9 і 6 з 62, що становить 14,5 й 9,6% відповідно). Відтак, попри значний потенціал у тренуванні навичок аудіювання, цей підручник не може слугувати єдиним ресурсом для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Співвідношення у відсотках типів завдань з аудіювання у підручнику “Upstream” рівня B2 представлено у діаграмі 2.3.

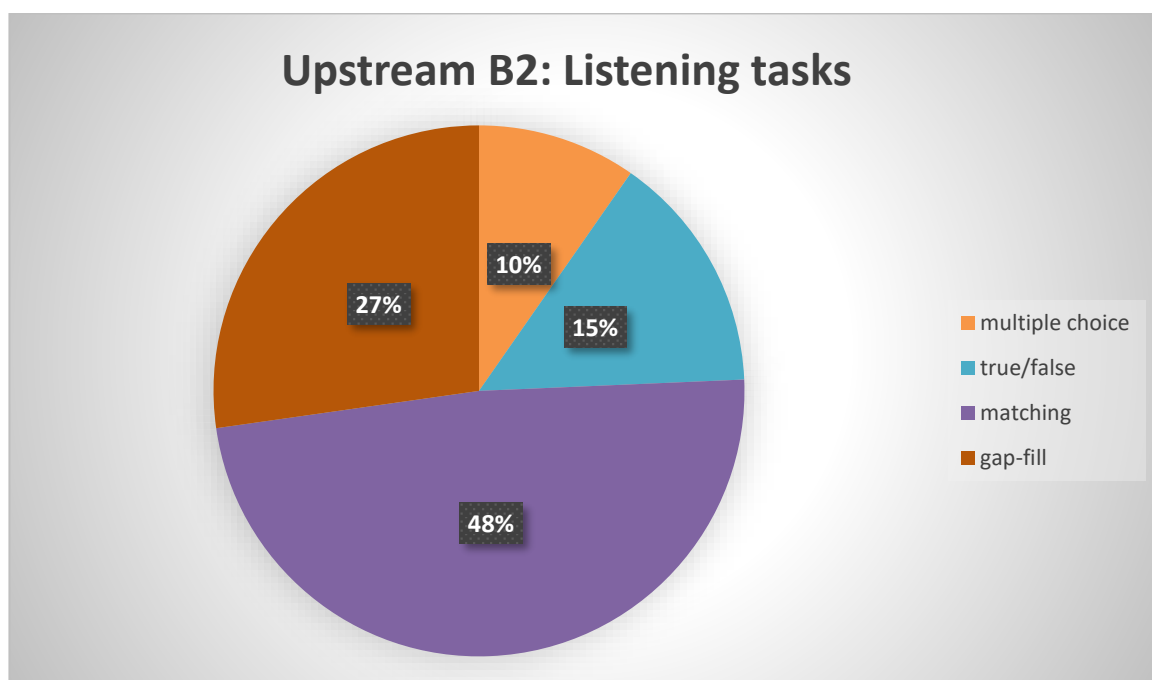

Рис. 2.3. Типи завдань з аудіювання у підручнику “Upstream” рівня B2

Проаналізувавши підручники з англійської мови для 10-11 класів рівня стандарт авторки Карпюк О. на предмет відповідності типів завдань з аудіювання програмі ЗНО, ми виявили, що, попри загалом достатню кількість завдань для розвитку навичок аудіювання (22 та 23), дуже незначна кількість з них (4, 1, 1) належить до тих типів, які учні будуть виконувати під час зовнішнього незалежного тестування. Понад те, тип завдання із вибором однієї правильно відповіді із трьох запропонованих (multiple choice), який міститься у першій та третій частині секції аудіювання, у підручнику для 11 класу цієї авторки відсутній взагалі. Тому, при послуговуванні цими підручниками у

підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання, варто підсилити складову частину розуміння мови на слух шляхом урізноманітнення типів завдань з аудіювання.

Як виявив аналіз типів завдань з аудіювання у підручниках для 10-11 класів профільного рівня авторки Морської Л., ці посібники містять не тільки достатню кількість завдань для тренування навичок сприйняття мови на слух, а й більшу в порівнянні з попередніми підручниками кількість саме тих типів завдань з аудіювання, які трапляються на ЗНО з англійської мови (multiple choice, true/false). Результати проведеного аналізу підручників подані у таблиці.

Таблиця 2.1. Типи завдань з аудіювання у підручниках, рекомендованих Міністерством освіти і науки України

Типи завдань з аудіювання – кількість (%)	Автор підручника, клас та рівень			
	Карпюк О., 10 клас, стандарт	Карпюк О., 11 клас, стандарт	Морська Л., 10 клас, профільний	Морська Л., 11 клас, профільний
Matching	9 (39 %)	14 (63,6 %)	10 (35,7 %)	4 (11,4 %)
Gap-fill	9 (39 %)	7 (31,8 %)	6 (21,4 %)	15 (42,8 %)
True/false	4 (17,4 %)	1 (4,5 %)	8 (28,5 %)	9 (25,7 %)
Multiple choice	1 (4,3 %)	0	4 (14,3 %)	7 (20 %)
Разом	23	22	28	35

Отже, залежно від потенціалу обраного підручника для розвитку навичок аудіювання, учитель більшою або меншою мірою залучає додаткові ресурси, яких за наявності Інтернету і пристрою (комп'ютер, планшет, телефон) ніколи не забракне. У ході підготовки учнів до ЗНО з англійської мови, вчитель може застосовувати подкасти, онлайн-лабораторії та сайти з аудіювання, сайти, які спеціалізуються на новинах, музичні відео з субтитрами, мультфільми, відео з інструкціями, документальні фільми чи фільми, онлайн-лекції [28].

Окрім того, для успішного виконання завдань з аудіювання на ЗНО учням необхідно володіти достатнім лексичним запасом, опанувати стратегії та знати алгоритми виконання кожного завдання, постійно працювати із завданнями різного формату з метою розвитку критичного мислення та автоматизації навичок.

Читання має спільні ознаки з аудіюванням, оскільки обидві навички належать до рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Різниця між цими двома видами мовленнєвої діяльності полягає у тому, що сприйняття інформації відбувається через різні канали – зоровий та слуховий. Сприйняття на слух потребує вміння ідентифікувати звуки з друкованими формами, а також вміння визначати наголос, розрізняти інтонацію, ритм, мелодику. Відповідно до статистики, кількість людей з візуальним типом інтелекту більша в порівнянні з людьми із слуховим (35% проти 25%). Окреслена специфіка робить завдання з аудіювання дійсно дещо складнішим в порівнянні із завданнями з читання. Однак, завдання ЗНО з англійсько мови зорієнтовані саме на спільні риси читання та аудіювання.

Отож, розглянемо якими стратегіями читання необхідно оволодіти учням для успішного виконання завдань. Це такі стратегії, як-от: ознайомлювальне читання (*skimming*) – швидкий перегляд для розуміння основної ідеї тексту; швидке читання тексту для пошуку конкретно інформації (*scanning*); повільне ретельне читання для отримання докладно інформації (*careful reading*) – значення окремих слів, частин речення, та самих речень [57].

Загалом секцію читання в ЗНО складають такі типи завдань, як-от: встановлення відповідності, вибір однієї правильної відповіді, заповнення пропусків. Завдання на встановлення відповідності між текстом/частинами тексту і твердженням/твердженнями передбачає застосування стратегії *skimming*. Якщо завдання полягає у визначенні основної думки тексту, необхідно наголосити учням, що заголовок – це узагальнення змісту цілого абзацу, а не лише одного з порушених в ньому питань [55, с. 10]. Також варто звернути увагу учнів, що відповідь може міститися як безпосередньо в тексті,

так і позначатись лише опосередковано [55, с. 42]. У випадку, коли в тексті немає прямо відповіді а питання, важливо відшукати ключові слова, в ролі яких часто виступають синоніми або перифрази. Відтак, невід'ємним складником вміння встановити відповідність між текстом і твердженням є попереднє лексичне вправлення.

Для виконання завдань з вибором однієї правильної відповіді учні застосовують стратегію *scanning*. Щоб обрати правильний варіант відповіді, учневі необхідно знайти конкретну інформацію, а також здогадатися про значення слова (виразу) за допомогою контексту. Можна запропонувати такий алгоритм дій:

1. Прочитати текст щоб зрозуміти основний зміст.
2. Прочитати питання та варіанти відповідей, підкреслити ключові слова.
3. Зайти в тексті уривок з такими ж ключовими словами, підкреслити слова й фрази, що відповідають питанням.
4. Співвіднести відповідь з одним із варіантів (A/B/C/D). Пам'ятати, що послідовність тестових питань відображає розвиток сюжету тексту.
5. У разі неможливості визначення правильної відповіді діяти методом виключення.

Під час роботи з ключовими словами, особливу увагу учнів слід звернути на заперечні речення, слова з негативним значенням (*never, hardly ever, seldom*), із заперечними суфіксами (*dishonest, unreliable, impatient*). Адже дуже часто сам вони визначають правильність або неправильність твердження [55, с. 8].

Деякі питання у завдання можуть стосуватися хронології подій. У таких випадках слід брати до уваги вік особи в момент конкретної події, прислівники часу (*earlier, afterwards, a few days later*), підрядні речення часу, речення у *Past Perfect*, які вказують а те, що певна дія відбулась перед іншою дією в минулому [55, с. 62].

У завданнях на заповнення пропусків у тексті пропонують доповнити абзаци або речення у тексті реченнями або частинами речень, словосполученнями або словами із наведених варіантів. Виконання завдань такого типу вимагає повільного ретельного читання для отримання докладної інформації (*careful reading*). При виконанні завдань на заповнення пропусків слід передовсім уважно прочитати завдання і текст, щоб ознайомитися з його тематикою і структурою. Далі необхідно прочитати речення або фрагменти, подані під текстом. Особливу увагу учнів слід звернути на слова і звороти, які розміщені безпосередньо перед та після пропуску у тексті, такі як особові займенники (*he, she, it*), сполучники (*and, though*) та інші звороти (*however, what is more*). У виборі правильних речень може допомогти і черговість подій, яку також треба брати до уваги.

Розглянемо, якою мірою можна покладатися на підручники з англійської мови у підготовці старшокласників до секції читання ЗНО. Аналіз 16 завдань з читання під рубрикою "Exam task" підручника *Get 200 Book 1* виявив їхню 100-відсоткову відповідність типам завдань, які становлять секцію читання в ЗНО, а саме: встановлення відповідності (6, тобто 37,5 %), вибір однієї правильної відповіді (6 – 37,5 %), заповнення пропусків (4 – 25 %). Подана діаграма демонструє відсотковий розподіл завдань з читання під рубрикою "Exam task" у підручнику *Get 200 Book 1* за типами вправ, де *matching* – завдання на встановлення відповідності між текстом/частинами тексту і твердженням/твердженнями, *multiple choice* – вибір однієї правильної відповіді з кількох запропонованих, *gap-fill* – заповнення пропусків у тексті.

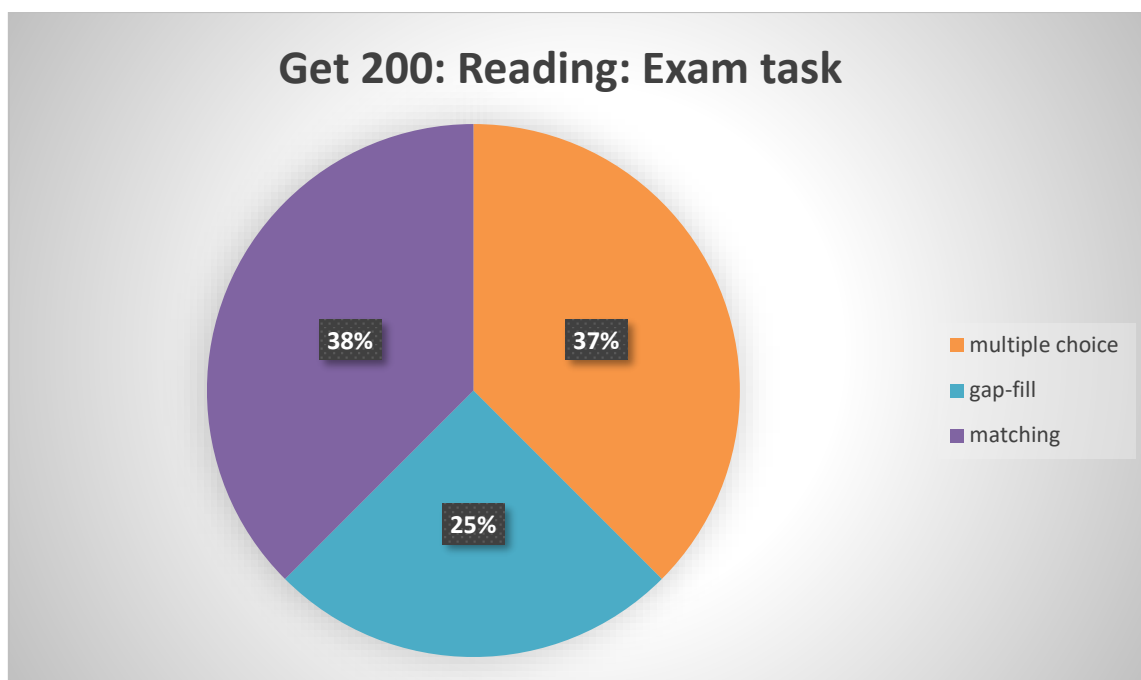

Рис. 2.4. Типи завдань з читання під рубрикою "Exam task" у підручнику Get 200 Book 1

Аналізуючи завдання з читання у підручнику "Upstream" рівня B1, ми виявили, що загалом він містить велику кількість вправ (34) у цій секції, Більша частина з цих вправ (14, тобто 41%) – це завдання на встановлення відповідності (*matching*), 9 вправ (понад 26%) – завдання із вибором однієї правильно відповіді із запропонованих (*multiple choice*), 4 (майже 12%) – завдання на заповнення пропусків у тексті (*gap-fill*), які складають частину ЗНО з читання. 7 (майже 21%) – це завдання на встановлення відповідності поданого твердження тексту (*true/false*), яких, хоч і немає серед завдань ЗНО, проте вони загалом сприяють формуванню навичок читання. Отже, як показують результати аналізу, що подані у наступній діаграмі, підручник "Upstream" рівня B1 можна розглядати як потужний ресурс у підготовці до секції «читання» зовнішнього незалежного оцінювання.

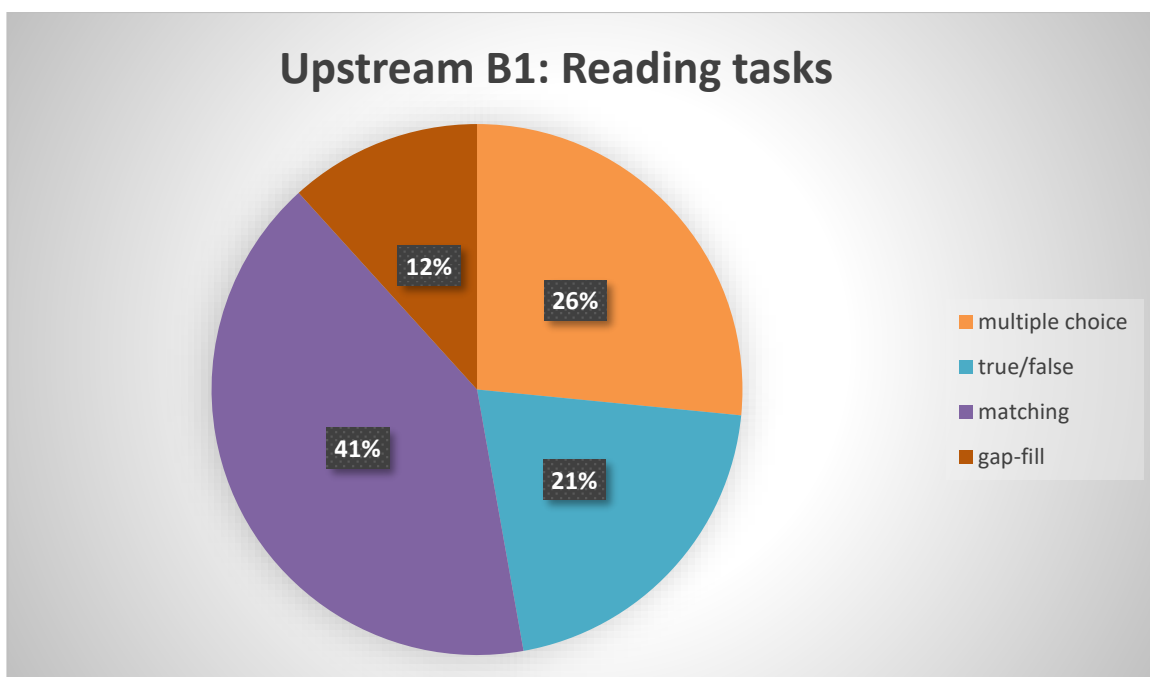

Рис. 2.5. Типи завдань з читання у підручнику “Upstream” рівня B1

Аналіз завдань з читання у підручнику “Upstream” рівня B2 виявив, що цей посібник містить меншу в порівнянні з попереднім кількість вправ. Проте, майже усі з них, окрім 1 завдання на заповнення пропусків у тексті, належать до типів завдань, з якими учні матимуть справу на ЗНО. Зокрема, 13 із 23 проаналізованих вправ (понад 56%) – це завдання на встановлення відповідності між текстом та поданими твердженнями (*matching*), 5 вправ (понад 21%) – завдання із вибором однієї правильно відповіді із запропонованих (*multiple choice*), 4 вправи (більш як 17%) – завдання на заповнення пропусків у тексті (*gap-fill*). Отже, як бачимо, цей підручник також має значний потенціал у тренуванні навичок читання, які є об’єктом контролю зовнішнього незалежного оцінювання. Діаграма 2.6. демонструє співвідношення у відсотках типів завдань з читання у підручнику “Upstream” рівня B2.

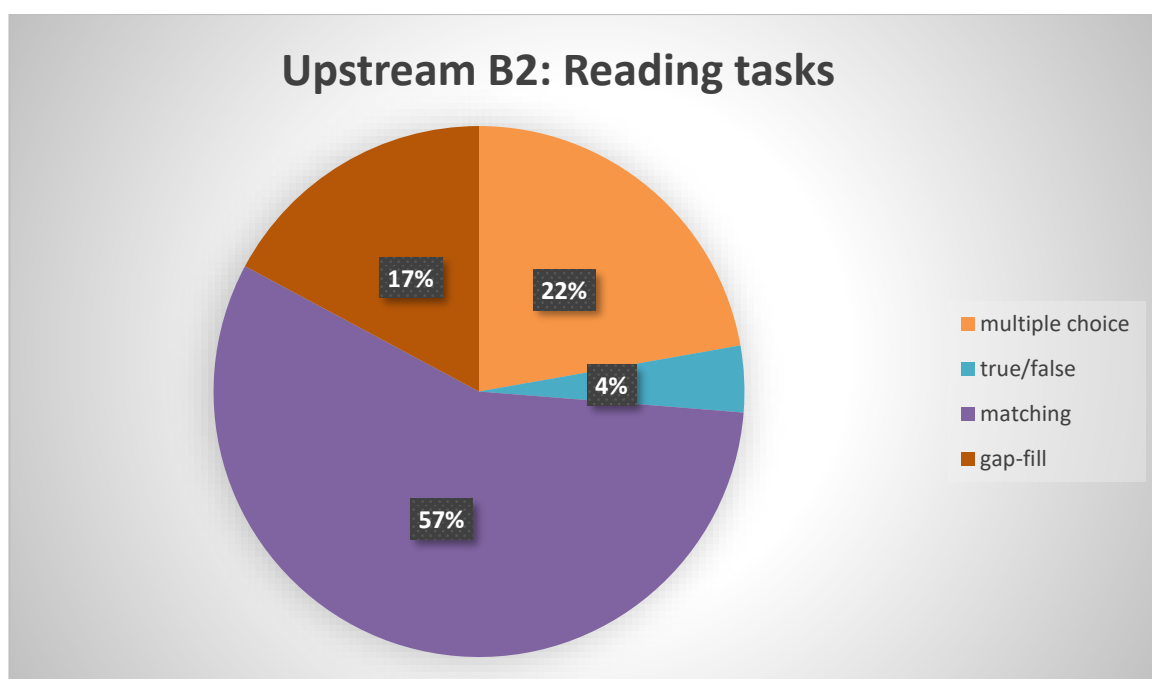

Рис. 2.6. Типи завдань з читання у підручнику “Upstream” рівня B2

Проаналізувавши підручники з англійської мови для 10-11 класів, рекомендовані Міністерством освіти і науки України для рівня стандарт авторки Карпюк О. та для профільного рівня – Морської Л., ми виявили, що усі ці посібники містять загалом достатню кількість завдань для розвитку навичок читання (25, 21, 40, 48 відповідно). Понад те, більша частина вправ належить до типів завдань, які учні будуть виконувати під час зовнішнього незалежного тестування (92, 95, 67 і 81%). Разом з тим, ми помітили що у підручниках Карпюк О. переважна кількість вправ для читання (64 і 62%) належить до завдань на встановлення відповідності між текстом/частинами тексту і твердженням/твердженнями (*matching*). Натомість завданням із вибором однієї правильно відповіді із запропонованих (*multiple choice*) відведено лиш 4 і 14% усього контенту з читання. Отже, при послуговуванні цими підручниками у підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання, варто урізноманітнити завдання з читання.

На відміну від підручників для 10-11 класів рівня стандарт, у підручниках профільного рівня авторки Морської Л. розподіл між типами завдань для тренування навичок читання є більш рівномірними, а кількість

завдань з читання, яку вони містять, є найбільшою (40 і 48) в порівнянні з усіма аналізованими підручниками. Крім того, у підручнику для 11 класу є корисна інформація про стратегії, необхідні для виконання різних типів завдань з читання. Відтак, цей посібник можна вважати надійним ресурсом для розвитку навичок читання в контексті підготовки до ЗНО. Результати проведеного аналізу підручників подані у таблиці та діаграмах.

Таблиця 2.2. Типи завдань з читання у підручниках, рекомендованих Міністерством освіти і науки України

Типи завдань з читання – кількість (%)	Автор підручника, клас та рівень			
	Карпюк О., 10 клас, стандарт	Карпюк О., 11 клас, стандарт	Морська Л., 10 клас, профільний	Морська Л., 11 клас, профільний
Matching	16 (64 %)	13 (62 %)	12 (30 %)	15 (31 %)
Gap-fill	6 (24 %)	4 (19 %)	9 (22,5 %)	11 (23 %)
True/false	2 (8 %)	1 (5 %)	13 (32,5 %)	9 (19 %)
Multiple choice	1 (4 %)	3 (14 %)	6 (15 %)	13 (27 %)
Разом	25	21	40	48

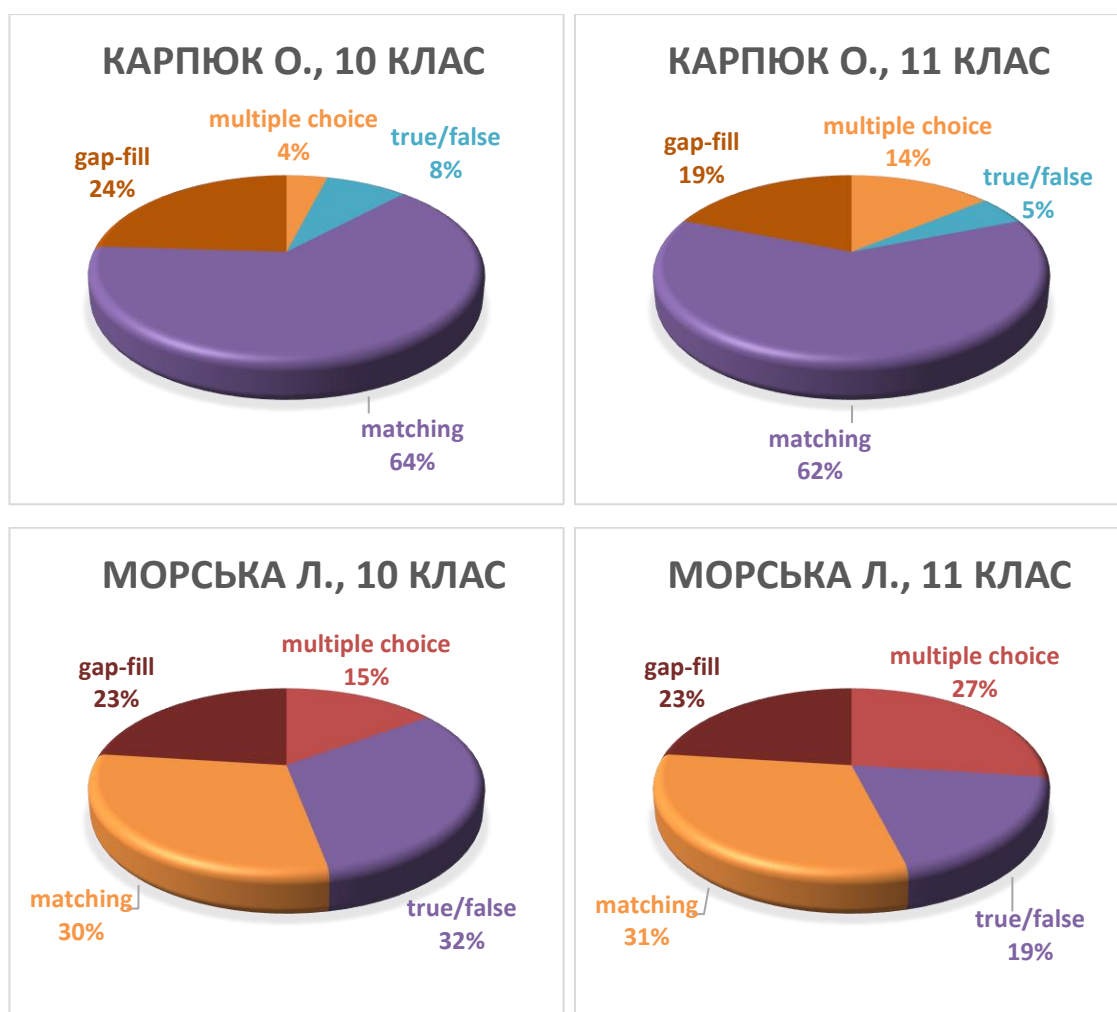

Рис. 2.7. Типи завдань з читання у підручниках, рекомендованих Міністерством освіти і науки України

Підсумовуючи попередній виклад, зазначимо, що, окрім тренування навичок читання а уроках англійської мови, вагомим аспектом підготовки до ЗНО є формування навичок самостійного читання. Такі можливості надає безкоштовний інструмент від Cambridge English. Учні виконують завдання з читання на власному пристрої, отримують помічний зворотний зв'язок з порадами. Кожна вправа займає кілька хвилин, тож вчитися можна, як тільки з'явиться зручна нагода. Вікове обмеження – 13+. Є можливість відслідковувати власний прогрес (витрачений на навчання час, виконані завдання та середній час на одне завдання). Щоб зайти вправи, які відповідають рівневі, спочатку необхідно пройти короткий тест на визначення рівня читацьких навичок, що складається з 2 частин, які загалом містять 16

запитань. Програма оцінює навички читання і пропонує відповідні подальші завдання.

2.2 Побудова мовного інвентаря (лексика, граматики)

Метою завдань блоку “Use of English” є перевірка вміння кандидата застосовувати мовний інвентар (лексичні одиниці, граматичні форми та частини мови) для вирішення комунікативних завдань. Зміст тестових завдань подають, як правило у статтях із періодичних видань, уривках художніх творів, оголошеннях, рекламних текстах, та інших автентичних зразках нормативного мовлення.

Програма зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов містить орієнтовний мовний інвентар у вигляді переліку тем з лексики та граматики для рівня стандарт та для профільного рівня. Рівень B2 передбачає використання мовного інвентаря рівня B1 за рахунок ускладнення лексичних одиниць та граматичних структур та інтеграції вищезазначених тем у комунікативному контексті [43]. Проаналізувавши відповідність змісту матеріалу з граматики у підручниках темам, які входять до граматичного мовного інвентаря програми зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов, ми дійшли висновку, що далеко не всі теми з граматики представлені в підручниках, рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Натомість автентичні підручники продемонстрували кращу наповнюваність матеріалом з граматики, що належить до граматичного мовного інвентаря програми ЗНО.

Таблиця 2.3. Відповідність змісту матеріалу з граматики у підручниках темам, які входять до граматичного мовного інвентарю програми зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов

Категорія	Карпюк	Карпюк	Морська	Морська	Upstream	Upstream	Get 200
я	10 клас	11 клас	10 клас	11 клас	B1	B2	Book 1

Adjective					Comparative and superlative forms	Comparisons	
Adverb		Adverb Clauses with time 'till', 'until'	Adverbial clauses of result and sequence		Adverbs of frequency	Adverbs of frequency	
Clause	First and second conditional, wh-questions	first, second and third conditional, reported speech, relative Clauses	first, second and third conditional,	Mixed conditionals, defining vs. non-defining clauses	to/in order to + verb, first, second and third conditional, reported speech, relative clauses	first, second and third conditional, relative clauses, reported statements, commands, requests, yes/no questions, wh-questions	
Conjunction					Linkers	neither ... nor,	

						either ... or	
Determiner					'a/an' with single countable nouns, enough and too	the definite article, some, any, no, a lot of/lots of, much, many (with countable and uncountable nouns), enough and too	Articles, some, any, no, a lot of/lots of, much, many (with countable and uncountable nouns) and uncountable nouns)
Modality	used to + infinitive		used to/would	must, might, can't,	used to/would , modal verbs	used to/would , modal verbs	used to,
Noun							
Phrase							
Preposition							
Pronoun					indefinite pronoun		

Verb	Present Perfect Continuous, Past Simple vs. Past Continuous, Past Perfect, Past Perfect Continuous	to + verb	future with be going to, Future Continuous, Past Perfect Continuous, Past Perfect with adverbial clauses of time	active and passive voice, tag questions, verb + ing,	Present Simple, Present Continuous, state verbs, verb + ing, to + verb, Present Perfect, Past Simple vs. Past Continuous, Future forms, question tags, Past Perfect Past Perfect Continuous	Present tenses, state verbs, Past tenses, Future tenses, verb + ing, to + verb, question tags,	Present Simple, e, Present Continuous, Past Simple, Past Perfect, Past Perfect Continuous, Past Perfect tenses, Future tenses, gerund vs infiniti
------	--	-----------	--	--	---	--	---

							ve form,
--	--	--	--	--	--	--	-------------

На іспиті ЗНО з англійської мови частина із використання мови містить текст із пронумерованими пропусками, після якого – 4 варіанта відповідей на кожен пропуск. Усі завдання цього блоку однакового типу – вибір правильної відповіді із 4 запропонованих (multiple-choice). При підготовці до виконання цих завдань особливу увагу слід звернути на такі лексичні та граматичні аспекти, як-от:

- сполучуваність слів (collocations, прийменники, фразові дієслова, фразеологізми);
- відтінки значень подібних слів;
- спільнокореневі слова;
- часові форми дієслова;
- вживання інфінітива/герундія;
- ступені порівняння прикметників, структури для порівняння;
- умовні речення;
- модальні дієслова тощо.

Корисним для вчителів буде діагностування проблемних тем з граматики, надання учням допомоги при їх вивченні та вправляння навичок вживання окремих граматичних явищ. Так, Юліана Коваленко вчитель англійської мови, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист у своєму збірнику «ЗНО. Частина «Use of English». Секрети успіху» проаналізувала теми, які входять до граматичного мовного інвентаря програми зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов та в яких учні найчастіше допускають помилки. Авторка збірника розглядає та роз'яснює правила до тем та аспектів, при вивченні яких виникають труднощі, та які містять недостатньо матеріалу у підручниках для тренування навичок вживання, а також надає приклади вправ для подальшої мовленнєвої практики.

До прикладу, аналіз результатів виконання завдань 49–58 у 2021 році [25] показав, що складними виявилися завдання 49 і 56 на вживання часових форм дієслів, завдання 52 на вживання модальних дієслів і завдання 54 на словотвір. Завдання 57 на вживання пасивного стану дієслів виявилось надскладним для учасників зовнішнього незалежного оцінювання, оскільки лише 16,9 % кандидатів успішно з ним впоралися.

В результаті аналізу підручників на присутність іншого складника орієнтовного мовного інвентаря – лексики, який загалом складає 26 тем, ми виявили, що, по-перше, абсолютно усі теми відповідають програмі ЗНО і, по-друге, зміст усіх підручників покриває значну частину із запропонованих програмою 26 тем з лексики. Так, у підручниках вітчизняних авторів спостерігаємо загалом меншу кількість тем з лексики (10, 11, 11 і 10), а відтак – і менший відсоток відповідності програмі ЗНО (38%, 42%, 42% і 38% відповідно). Натомість автентичні підручники містять більшу кількість тем з лексики (15, 14,), тому й більше відповідають програмі ЗНО (на 58%, 54% відповідно).

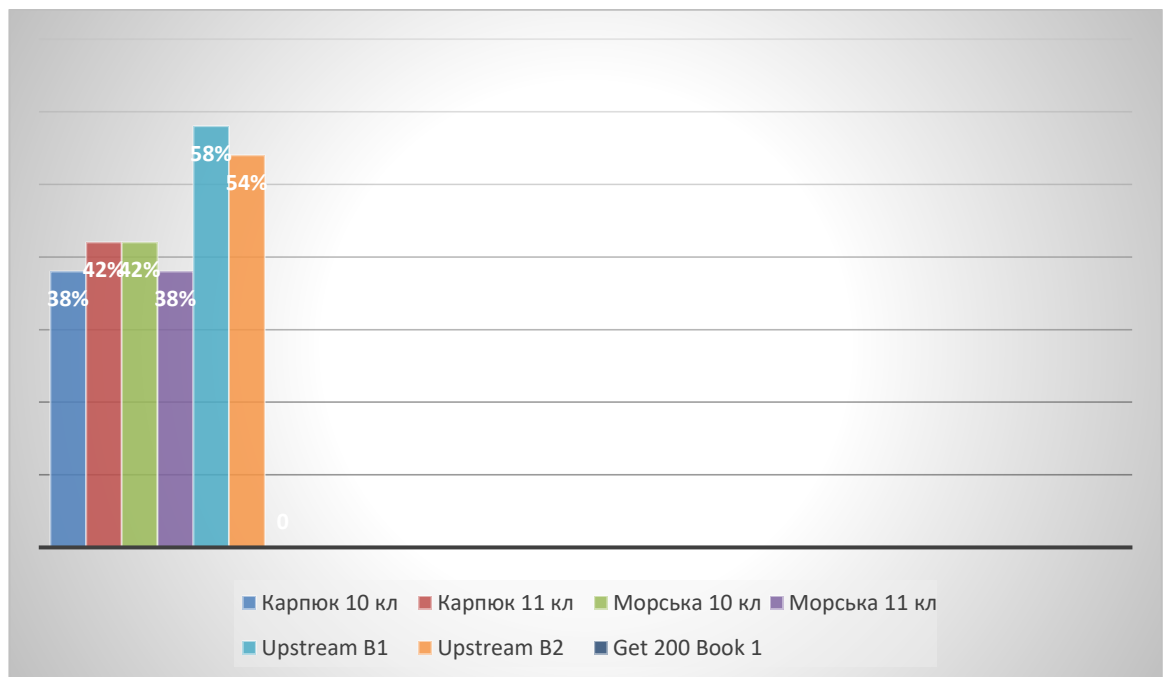

Рис. 2.8. Відсоток орієнтовної лексики ЗНО з англійської мови, представлена у підручниках

Таблиця 2.4. Присутність у підручниках орієнтовної тематики лексики
ЗНО

Тема	Карпюк 10 клас	Карпюк 11 клас	Морська 10 клас	Морська 11 клас	Upstream B1	Upstream B2	Get 200 Book 1
Я, моя родина, мої друзі	+	+	+	+	+	+	+
Помешкання						+	+
Одяг					+		+
Покупки					+	+	+
Харчування	+	+	+	+	+	+	+
Охорона здоров'я						+	
Стиль життя							
Відпочинок і дозвілля				+	+	+	+
Мистецтво							
Кіно, театр, телебачення		+			+	+	
Живопис	+	+	+	+			
Музика				+			
Література							
Спорт	+		+		+	+	
Погода, природа і навколишнє середовище	+	+	+		+	+	
Подорож				+	+	+	
Засоби масової інформації					+	+	
Молодь та молодіжна культура		+			+		
Наука і технічний прогрес	+	+	+	+	+	+	

Рідне місто/село			+		+		
Україна	+	+	+	+			
Україна у світі		+					+
Країни, мови яких вивчаються	+		+				+
Свята і традиції					+	+	+
Шкільне життя та освіта	+	+	+	+			+
Робота і професія	+	+	+	+	+	+	+

Із таблиці зрозуміло, яким темам необхідно приділити додаткову увагу, залежно від обраного підручника. Та, попри чітко окреслену лексичну тематику й лексичний діапазон, все-таки неможливо передбачити, яка саме лексика зустрінеться у текстах і завданнях, тому очевидно, що успіх на ЗНО більшою мірою залежить від систематичної роботи з розвитку лексичного запасу, аніж від вимуштруваної граматики.

Варто зазначити, що мобільне та електронне навчання є ефективними у запам'ятовуванні нових слів, оскільки вони забезпечують одночасний вплив на зорові та слухові рецептори за допомогою карток та аудіо; утримання уваги цікавими відео та доброзичливим ставленням лекторів.

Так, численні дослідження виявили дієвість мобільного додатку Quizlet в опануванні іншомовної лексики. Зокрема, студенти з різних країн засвідчили позитивний вплив на розвиток їхнього словникового запасу таких опцій Quizlet як *Flashcards*, *Match*, *Spelling and Quizlet live* [54]. Флеш-картки Quizlet можна застосовувати як для представлення нових слів у класі, так і для автоматизації та закріплення вивченої лексики в якості домашньої роботи.

Для безперекладної семантизації нової лексики, а також для автоматизації вивчених лексичних одиниць як у класі, так і за межами

навчальних занять можна застосовувати інтерактивні ігри з навчального сайту Британської Ради [63].

Матеріали цього сайту [60] були застосовані нами для підготовки і проведення уроку з теми «Snack food, eating habits» в 10 класі. У процесі виконання захоплюючих видів навчальної діяльності над чотирма короткими текстами про «культуру перекусів», учні обговорювали різні способи запам'ятовування лексики. Вони дізналися, як помічати закономірності в лексиці та як міркувати про значення нової лексики на основі суфіксів і словотворчих моделей.

Під час представлення і автоматизації нових лексичних одиниць старшим учням також може стати у нагоді популярний web-сайт Youtube (www.youtube.com), який містить велику кількість освітніх каналів, що пропонують безкоштовні матеріали для вивчення іноземної мови: Oxford Online English, Learn English with Papa Teach Me, BBC Learning English, British Council, One Word a Day, English with Lucy тощо.

Одним із способів автоматизації лексики на рівні слова є створення «мапи поняття» (concept map), або інтелектуальної мапи, на якій відображаються асоціації та ідеї навколо головного слова. Таку вправу можна реалізувати як традиційним способом, так і за допомогою електронних засобів, таких як Google (www.coggle.it), MindMeister (www.mindmeister.com) тощо. Вони можуть слугувати як платформи для виконання домашніх завдань з метою запам'ятати та відпрацювати пасивний вокабуляр та створити оригінальні карти власноруч.

Застосування окреслених ресурсів забезпечує максимальне залучення учнів до процесу вивчення мови, інтегрує знання та робить їх такими, що відповідають реальним життєвим ситуаціям. Обираючи будь-який ресурс, учитель має допомогти учням переконатися в його користі та чітко описати, як його використовувати.

2.3 Розвиток продуктивних вмінь (письмо)

Останнім завданням тестового зошита ЗНО з англійської мови є письмове завдання, яке перевіряє рівень сформованості в учнів навичок писемно взаємодії й писемного продукування. Рівень стандарту передбачає вміння писати особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим; прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, об'єднуючи низку окремих коротких елементів у лінійну послідовність. Профільний рівень – повідомляти новини та викладати власну думку у письмовій формі, зіставляючи її з думками інших людей; писати чіткі детальні тексти на різні теми в межах своєї сфери інтересів, синтезуючи та оцінюючи інформацію з низки джерел [43].

Частіше за все в розділі «письмо» учням трапляється завдання написати неофіційний лист (Informal letter), тобто лист близькій людині (другові, родичу, знайомому), рідше – напівофіційний (Semi-formal letter), дуже рідко – офіційний (Formal letter). Отже, задля отримання високого балу за письмове завдання варто зосередитися на особливостях цих трьох типів листів. Зокрема, потрібно добре розуміти цю структуру, володіти відповідною лексикою, що включає набір висловлювань-шаблонів та синонімічні ряди.

Тематикою неофіційного листа може бути розповідь про певну подію в житті, про останні новини, особисті проблеми, стосунки, плани на майбутнє тощо. Головними ознаками неофіційного листа, на яких необхідно наголосити учням, є такі, як-от:

- характерна структура (неофіційне привітання, вступ, основна частина, підсумок – прохання написати лист у відповідь, запитання адресату, домовленість про зустріч тощо, і неофіційне прощання);

- розмовний стиль (особистий тон і пряме звернення до адресата, активний стан дієслів і прості граматичні часи, фразеологізми, жарти, фразові дієслова та скорочення).

Учням можна запропонувати перелік фраз та виразів, які стануть у пригоді під час написання неофіційного листа.

Таблиця 2.5. Перелік фраз та виразів для неофіційного листа.

Привітання	Для знайомого, товариша	<i>Dear Alex,</i> <i>Hi Daniel,</i> <i>Hello Mila</i>
	Для близького друга	<i>My dear Alex,</i> <i>Dearest Daniel,</i> <i>My sweet Mila</i>
Вступ	Поцікавитися як справи	<ul style="list-style-type: none"> • <i>How are you? / How are you doing?</i> • <i>Hope you're fine.</i> • <i>Hope everything's going well. / Hope everything goes well for you</i>
	Подякувати за лист	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Thanks for your letter.</i> • <i>Lovely to hear from you!</i> • <i>It was great to get your letter.</i>
	Перепросити за тривале мовчання	<ul style="list-style-type: none"> • <i>I am writing to you after a long time.</i> • <i>Sorry for not writing for so long.</i>
Основна частина	Причина написання	<ul style="list-style-type: none"> • <i>The reason I'm writing (to you) is...</i> • <i>In your letter you ask me (to tell you) about... / In your letter you ask me to tell you about...</i> • <i>I'd like to tell you about...</i> • <i>I'm writing to tell you about...</i> • <i>I can't wait to tell you the news.</i>

	Сполучні слова для розкриття думки	<p>I think / believe / consider that...</p> <p>From my point of view,...</p> <p>In my opinion,...</p> <p>I don't agree to...</p> <p>Personally I feel that...</p>
	Фрази про те що вам подобається або не подобається	<ul style="list-style-type: none"> • <i>As for me, I like / love / enjoy...</i> • <i>Most of all I like / love...</i> • <i>I adore...</i> • <i>I'm totally / really into...</i> • <i>I'm crazy about...</i> • <i>I don't like...</i> • <i>I'm not a huge fan of... I hate... / I can't stand...</i> • <i>(Rap music) is not my cup of tea.</i> • <i>I don't care that much about..</i>
Підсумок	Прохання поділитися думкою	<ul style="list-style-type: none"> • <i>What do you think about...?</i> • <i>Tell me (please) what's your opinion on this matter</i>
	Прохання передати вітання	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Give my best regards to your family</i> • <i>Do say hello to...</i>
	Прохання написати лист у відповідь	<ul style="list-style-type: none"> • <i>I'm eager to hear from you</i> • <i>Looking forward to hearing from you</i> • <i>Go write back as soon as possible / Write back soon</i>

Прощання	Побажання адресату чогось позитивного	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Best wishes / All the best</i> • <i>Sincerely / Warmly</i> • <i>Love / Much love</i> • <i>Take care</i> • <i>Yours</i> • <i>Lots of love</i>
----------	---	--

Офіційний лист – це повідомлення до незнайомої людини з певною метою. Різновидами офіційного листа є лист-скарга, лист-пропозиція, лист-прохання, лист-подяка, лист-запрошення, лист-вітання, лист-пропозиція, лист-запит, лист-претензія, лист-вибачення, лист-нагадування, лист-повідомлення, лист-підтвердження, лист-відмова, лист-доручення, мотиваційний лист, супровідний лист тощо. Усі ці типи листів, хоч і вирізняються притаманною лексикою, однак, мають спільні ознаки, а саме:

- характерна структура (офіційне привітання, вступна частина, основна частина, заключна частина, підпис);
- офіційний стиль (стриманість, лаконічність, нейтральний та доброзичливий тон викладу, відсутність скорочень, фразових дієслів та фразеологізмів, мовні кліше з модальними дієсловами).

Напівофіційний лист – це лист до осіб, із якими дописувач знайомий не дуже близько, або яким він хоче висловити свою повагу та бути ввічливим стосовно них (редактор газети, журналу, радіопроеграми, друзі батьків, вчителі, директор школи тощо). Структура напівофіційного листа така ж сама, як і в офіційного, за винятком напівофіційного прощання. Ознаками напівофіційного листа є напівофіційний стиль, який передбачає вживання нейтральних, літературних, формальних слів і виразів, більш увічливих зворотів, ніж в особистих листах, меншу кількість скорочень, фразових дієслів і сталих виразів, а також можливість використання питальних та спонукальних

речень [https://osvita.ua/test/training/english/55354/]. Розглянемо, якими технологіями і засобами може послуговуватися вчитель для формування писемних навичок старшокласників. Звернімося передовсім до шкільних підручників та проаналізуємо їхні можливості у підготовці до виконання письмового завдання ЗНО з англійської мови.

Таблиця 2.6. Кількість у шкільних підручниках завдань з письма, що відповідають типам завдань у секції «Writing» ЗНО з англійської мови.

Підручник	Тип письмового завдання			Загальна к-ть завдань з письма
	неофіційний лист	офіційний лист	напівофіційний лист	
Карпюк 10 кл	1	3	-	9
Карпюк 11 кл	-	2	-	9
Морська 10 кл	-	3	-	8
Морська 11 кл	-	2	-	10
Upstream B1	7	3	3	37
Upstream B2	3	2	1	20
Get 200	8	2	-	16

Аналіз письмових завдань у секції «Writing» підручників Карпюк О. виявив, що лише невелика кількість з них відповідає програмі ЗНО, а саме: 4 з 9 (44,4 %) завдань 10 кл та 2 з 9 (22,2 %) завдань 11 клас. Аналізуючи завдання у секції «письмо» підручників Морської Л., ми помітили, що лише 3 з 8 (37,5 %) присутніх у підручнику типів завдань для 10 класу та 2 з 10 (20 %) – у підручнику для 10 класу відповідають програмі, в той час як більшість (5 та 8 завдань відповідно) не включені до неї. У підручнику Upstream B1 кількість завдань з письма, які відповідають програмі ЗНО складає 13, що у відсотковому відношенні становить понад третину усіх запропонованих (13 завдань з 37, близько 35%). Найбільше письмових завдань (7) містять

написання листа другу, 3 – є офіційними листами, а 3 – напівофіційними. У підручнику Upstream B2 6 завдань із 20 запропонованих відповідають програмі ЗНО (30 %). Найбільшу кількість завдань з письма, що відповідають програмі ЗНО ми виявили у підручнику Get 200 (10 з 16, (62,5 %), причому 8 з них є неофіційними листами, які найчастіше трапляються у цій секції ЗНО з англійської мови.

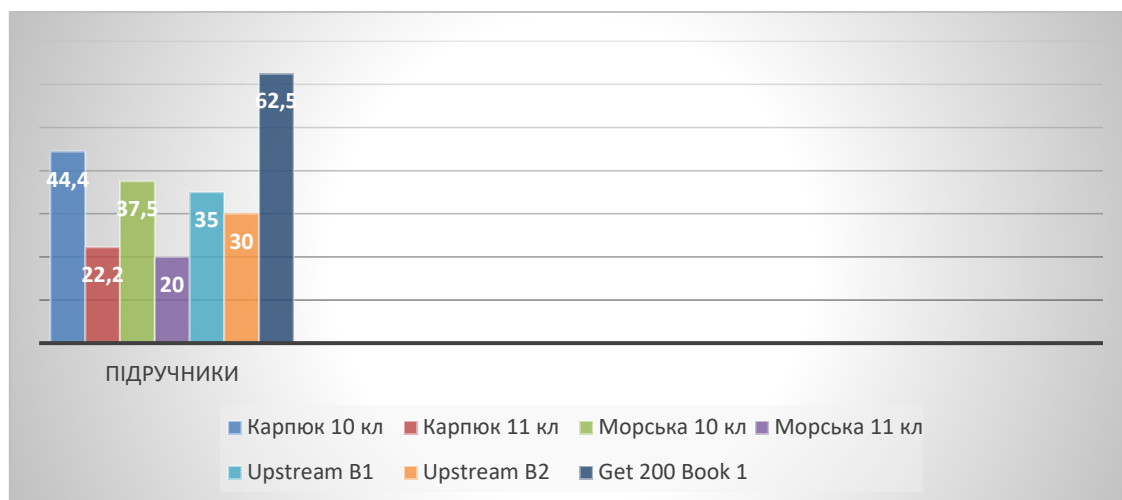

Рис. 2.9. Відсоток завдань підручників у секції «письмо», що відповідають програмі ЗНО з англійської мови

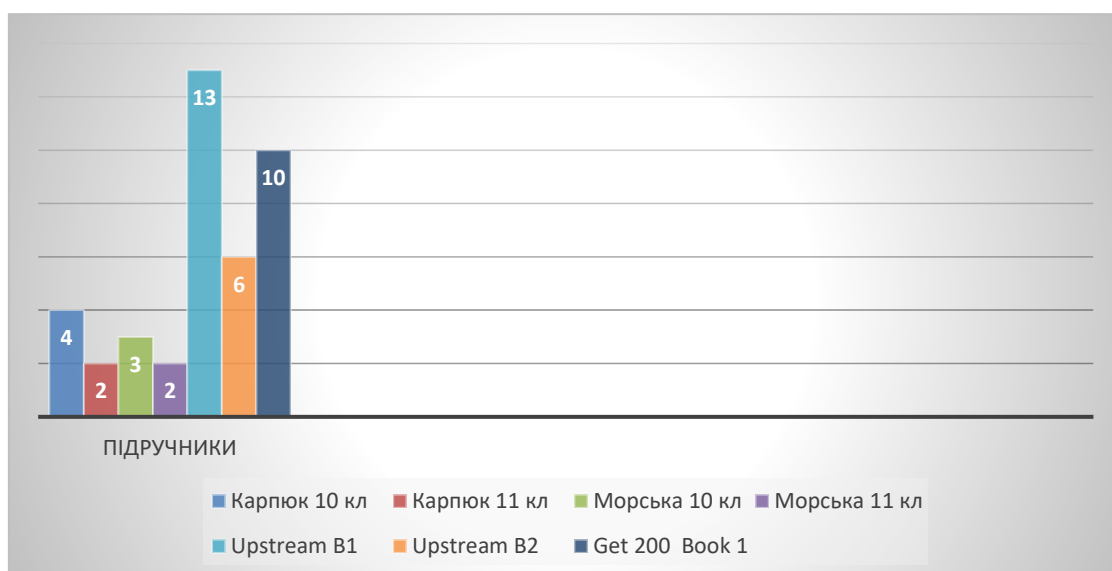

Рис. 2.10. Кількість завдань підручників у секції «письмо», що відповідають програмі ЗНО з англійської мови.

Беручи до уваги отримані кількісні показники, можна прийти до висновку, що найбільш орієнтованим на програму ЗНО в контексті формування навичок писемної взаємодії й писемного продукування є підручник Get 200. Достатню, на нашу думку, кількість завдань з письма містить і підручник Upstream B1. За умови користування іншими підручниками у підготовці ЗНО з англійської мови, варто приділити окрему увагу тренуванню цих навичок, залучивши додаткові ресурси.

Зокрема, для підготовки до письмового завдання учням можна запропонувати навчально-методичний посібник, виданий УЦОЯО. Хоча посібник був розроблений з метою підготовки екзаменаторів з англійської мови, він може бути цінним також у підготовці абітурієнтів, оскільки містить типи завдань з розгорнутою відповіддю, вимоги до написання різних типів листів, приклади особистих і ділових листів, критерії оцінювання письмового висловлювання.

Краще розібратися в нюансах різних типів листів допоможе вивчення зразків листів, корисних слів і фраз для написання на навчальних сайтах (<https://english-portal.com.ua/articles/informal-letters>). Попрактикуватись у написанні різних листів, відпрацювати їхню структуру можна на таких ресурсах, як от: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/writing/b2-writing/more-formal-email>; <https://www.cambridgeenglish.org/learning-english/activities-for-learners/b2w002a-how-to-write-a-formal-letter>

Висновки до 2 розділу

Контент-аналіз підручників з англійської мови для 10-11 класів різних рівнів, а також аналіз педагогічного досвіду є підґрунтям для наступних висновків:

1. Найбільша кількість завдань з аудіювання, з якими учні матимуть

справу у частині ЗНО з розуміння мови на слух виявилась у підручнику Get 200. У підручнику “Upstream” рівня B1 було виявлено, що 41% усіх завдань з аудіювання – це завдання на встановлення відповідності поданого твердження прослуханому тексту, які представлені у частині ЗНО з розуміння мови на слух, а майже 32% – це завдання на заповнення пропусків у тексті, яких має серед завдань ЗНО, проте вони сприяють тренуванню навичок сприймання мови на слух. Підручник “Upstream” рівня B2 містить велику кількість завдань з аудіювання, проте, лише незначна частина належить до типів завдань, які зустрічаються на ЗНО з англійської мови. Підручники з англійської мови для 10-11 класів рівня стандарт авторки Карпюк О. загалом мають достатню кількість завдань для розвитку навичок аудіювання, однак дуже незначна кількість з них належить до тих типів, які учні будуть виконувати під час зовнішнього незалежного тестування. Підручники для 10-11 класів профільного рівня авторки Морської Л. містять більшу в порівнянні з підручниками Карпюк О. кількість саме тих типів завдань з аудіювання, які трапляються на ЗНО з англійської мови.

2. Завдань з читання у підручнику Get 200 Book 1 100-відсотково відповідають типам завдань, які становлять секцію читання в ЗНО. Підручники “Upstream” рівня B1, B2, хоча і містять меншу в порівнянні з попереднім кількість вправ, проте також мають значний потенціал у тренуванні навичок читання. Підручники з англійської мови для 10-11 класів, рекомендовані Міністерством освіти і науки України для рівня стандарт авторки Карпюк О. та для профільного рівня – Морської Л. містять загалом достатню кількість завдань для розвитку навичок читання, більша частина з яких належить до типів завдань, які учні будуть виконувати під час зовнішнього незалежного тестування.

3. Далеко не всі теми з граматики представлені в підручниках, рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Тим часом, автентичні підручники мають кращу наповнюваність матеріалом з граматики, що належить до програми ЗНО. Натомість абсолютно усі аналізовані підручники

продемонстрували високий відсоток відповідності тем іншого складника орієнтовного мовного інвентаря, лексики, програмі ЗНО.

4. Найбільш орієнтованим на формування навичок писемної взаємодії й писемного продукування, які є об'єктом контролю ЗНО з англійської мови, є підручник *Get 200*. Достатня кількість завдань з письма міститься у підручнику *Upstream B1*. При користуванні іншими підручниками варто приділити більшу увагу формуванню вмінь писати неофіційні, напівофіційні та офіційні листи.

ВИСНОВКИ

Системний науковий аналіз проблеми організаційно-педагогічних засад підготовки здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови уможливив здійснення таких теоретичних висновків:

1. Зовнішнє незалежне оцінювання з англійської мови – це підсумковий тест, результати якого застосовують як оцінку за державну підсумкову атестацію за освітній рівень повної загальної середньої освіти, а також для визначення конкурсного бала під час вступу до закладів вищої освіти. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов чітко визначає об'єкти контролю ЗНО, якими є розуміння мови на слух (аудіювання), читання і письмо як комунікативні уміння, лексичний і граматичний аспект іншомовної комунікації, а також окреслює очікувані результати в зазначених видах мовленнєвої діяльності. Володіння цими видами мовленнєвої діяльності на рівні B1 або B2 є вирішальним, проте не єдиним фактором в отриманні високого результату на ЗНО. Як і будь-який стандартизований тест, ЗНО з англійської мови вимагає обізнаності учнів зі стратегіями виконання різних типів завдань, з форматом і часовими обмеженнями тесту тощо.

2. Підготовка старшокласників до ЗНО з англійської мови можлива за наявності певних педагогічних умов, які варто розуміти як сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, що ефективно впливають на розвиток всіх компонентів іншомовної комунікативної компетентності, які є об'єктом контролю ЗНО з англійської мови. Ці фактори відіграють важливу роль у виборі стратегій підготовки до ЗНО. Так, важливо, на нашу думку, розрізняти ті внутрішні чинники, які піддаються виховному впливу (здатність учнів до самовиховання та самоосвіти, подолання стресових ситуацій, внутрішня мотивація до навчання) та ті фактори, які мало або зовсім не можуть бути змінені жодним виховним впливом (тип темпераменту учня, властивості його характеру, стан здоров'я тощо). В контексті впливу зовнішніх чинників на

вибір стратегій підготовки до ЗНО, важливо розуміти роль вчителя в сучасних умовах. Виходячи з того, що педагог є не постачальником інформації, а координатором навчального процесу, його головне завдання полягає у створенні сприятливого для навчання середовища. З цією метою вчитель англійської мови розробляє вправи; добирає необхідні медіа-матеріали, мобільні додатки, online-тренажери, електронні словники, тести із використанням персонального комп'ютера, ноутбука, планшета, смартфона чи інших мобільних пристроїв; контролює мовленнєві навички традиційними та електронними засобами.

3. Оскільки тест ЗНО побудований на основі програми шкільного курсу з іноземної мови, теоретично всі учні мають базу для складання іспиту після отримання повної загальної середньої освіти. Потреба та інтенсивність додаткової підготовки великою мірою залежатиме від обраного підручника. Під час проведеного в ході нашого дослідження контент-аналізу, автентичні підручники з англійської мови продемонстрували кращий потенціал для тренування мовленнєвих навичок, які є об'єктом контролю ЗНО. Натомість, аналізовані підручники для 10-11 класів рівня стандарт та профільного рівня, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, містять загалом недостатню кількість тих типів завдань, що зустрічаються на ЗНО. Це означає, що, при користуванні цими підручниками, додаткової підготовки до ЗНО має бути більше.

4. Враховуючи зазначені педагогічні умови та в залежності від обраного підручника, кожен учитель самостійно добирає засоби й технології підготовки учнів до ЗНО, яких є безліч. В контексті навчання англійської мови в ЗЗСО можна виокремити такі форми роботи, як групову та індивідуальну. У групі є можливість застосовувати ігрові методи навчання, проводити змагання. Це мотивує учнів, змушує їх працювати активніше, викликає здорову конкуренцію, забезпечує дисципліну, підтримує спілкування з однолітками, дає можливість дізнатися про досвід підготовки інших, разом тренуватися та підтримувати одне одного. Учням, які обрали індивідуальну траєкторію

підготовки варто допомогти із плануванням власної стратегії та пошуком дієвих ресурсів.

З метою підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови, необхідно формувати вміння застосовувати відповідні стратегії для виконання різних типів завдань, впроваджуючи елементи тестування для проведення формувального, поточного, тематичного та підсумкового оцінювання. Для проведення тестування на уроці та підготовки до ЗНО можна використовувати такі програми, як-от: MyTestX, Google Форми, Kahoot! тощо. Дієвим у підготовці учнів до ЗНО, на нашу думку є застосування мобільних додатків та Інтернет-сайтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономія учнів і стратегії навчання. *Goethe-Institut Ukraine*: website. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/mag/20997418.html> (дата звернення 19.03.2023).
2. Англійська мова: 7 сайтів для тренування навичок аудіювання. ZNO club: website. URL: <https://znoclub.com/pidgotovka-do-zno/1070-anglijska-mova-7-sajtiv-dlya-trenuvannya-navichok-audiyuvannya.html> (дата звернення 29.05.2023).
3. Бараненкова Н., Лашук Н., Местхарм О., Можливості використання інтернет-ресурсів для навчання іншомовного спілкування студентів нелінгвістичних спеціальностей. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 10. С. 82- 85.
4. Башта В. ЗНО: «совок» чи прорив? Міжнародний суспільно-політичний щотижневик «Дзеркало тижня». 2008. № 31.
5. Безкоштовний курс підготовки до ЗНО з англійської мови. URL: <https://fatkin.school/course/pidgotovka-do-zno-online> (дата звернення 19.06.2023).
6. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Кривий Ріг, 2001. 238 с.
7. Види власних висловлень на ЗНО з англійської мови. URL: <https://osvita.ua/test/training/english/55354/> (дата звернення 13.05.2023).
8. Власенко О. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для контролю рівня навчальних досягнень. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та наукових дослідженнях*. URL: http://www.tryus.npu.edu.ua/!type/conference/images/stories/files/tezy/Tom_2/sectiong.pdf (дата звернення: 15.07.2023).

9. Ворон А. Міжнародна практика зовнішнього тестування Освіта—ua. 2008. URL: http://osvita—ua.net/test/test_article/1865 (дата звернення 21.04.2023).
10. Готуємось до ЗНО з англійської разом з могилянцями. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAUKMA+ZNO_Eng_101+2019_T3/about (дата звернення 21.08.2023).
11. Демонстраційний мультитест 2023 року з англійської мови. URL: <https://zno.osvita.ua/english/> (дата звернення 29.10.202).
12. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / М-во освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011> (дата звернення 22.10.2022).
13. Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 25.08.2004 № 1095. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.05.2023).
14. Жук Ю. О. Зовнішнє незалежне оцінювання як складова системи оцінювання якості освіти: соціально-педагогічні ризики. Анотовані результати науково-дослідної роботи Ін-ту педагогіки за 2008 рік: інформаційне видання. Педагогічна думка. 2009. С. 115–117.
15. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання док. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
16. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 24.04.2023).
17. Закон України «Про загальну середню освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (дата звернення 24.04.2023).
18. ЗНО англійська мова. Частина «Читання»: завдання із вибором однієї відповіді. URL: <https://pidhotovkadozno.com/chytannya-z-anglijskoyi-movu-zno-v1/> (дата звернення 24.06.2023).

19. Зовнішнє незалежне оцінювання. Англійська мова: навч.-мет. посібник / науковий редактор Мартинюк А. П. Київ : Ліга-Прес, 2014. 95 с.
20. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів. 2008 р.: Інформаційні матеріали. Український центр оцінювання якості освіти: Уклад.: І. Л. Лікарчук (наук. ред.) та ін. Київ, 2007. 288 с.
21. Іщенко О. Вивчення англійської мови в умовах вступу України у європейський освітній простір. *Вісник Львівського університету*, 2009. №25. С. 353–357.
22. Карпюк О. Д. Англійська мова (10-й рік навчання) (English (the 10th year of studies)) : підручник для 10-го класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту. Тернопіль : «Видавництво Астон», 2018. 256 с.
23. Карпюк О. Д. Англійська мова (11-й рік навчання) (English (the 11th year of studies)) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту. Тернопіль : Астон, 2019. 256 с.
24. Кашина Г. С. Сергієнко В. П. Зовнішнє незалежне оцінювання в освіті України. Курс лекцій: навч. по-сіб. Луцьк. 2010. 115 с.
25. Коваленко Ю. «ЗНО. Частина «Use of English». Секрети успіху». Київ : ТОВ «Ліко-школа», 2022. 33 с.
26. Коваль Т. І., Кочубей Н. П. Інтерактивні технології навчання іноземних мов. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. С. 160-163.
27. Конституція України - Розділ II. Права, свободи та **обв'язки** людини і громадянина. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 20.01.2023).
28. Крижановська В., Фаненштель Н. Розвиток сприйняття мови на слух в контексті підготовки учнів до ЗНО з англійської мови. *Сучасні проблеми філології та методології викладання в умовах євроінтеграції* : матеріали III

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції . Хмельницький: ХГПА, 2023. С. 264-267.

29. Курс: Підготовка до ЗНО з англійської мови. URL: <http://zno.academia.in.ua/course/view.php?id=9> (дата звернення 27.02.2023).

30. Лісова Н. Державна підсумкова атестація та зовнішнє незалежне оцінювання: здобутки, проблеми, розвиток. Нова педагогічна думка. 2015. № 4. С. 9-12.

31. Локшина О.І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід. *Педагогіка і психологія*. 2008. №1. С. 108-116.

32. Мартинюк А. П., Набокова І. Ю., Свердлова І.О. Англійська мова. ЗНО 2021: збірник тестових завдань. Харків : Видавничий дім Весна, 2020. 136 с.

33. Морська Л. І. Англійська мова (10-й рік навчання) (English (the 10th year of studies)): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Профільний рівень. Тернопіль: Астон, 2018. 288 с.

34. Морська Л. І. Англійська мова (11-й рік навчання, профільний рівень) (English (the 11th year of studies)): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2019. 256 с.

35. Найкращі посібники до ЗНО з англійської мови 2021 - рейтинг від Check It Out. URL: <https://checkitout.com.ua/ua/a426848-najkraschi-posibniki-zno.html> (дата звернення 26.06.2023).

36. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / М-во освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html> (дата звернення 16.03.2023)

37. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, [та ін.]. Кив. : ІСДО, 1993. 336 с.

38. Офіційний звіт про проведення ЗНО в 2013-2021 роках. URL: <https://testportal.gov.ua/ofzvit/> (дата звернення 19.03.2023).

39. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідність. Наукове видання. Київ.: Майстер-клас, 2007. 272 с.
40. Переваги групових занять – Підготовка до ЗНО. URL: <https://11-a.com.ua/all/other/perevagy-grupovyh-zanyat-pidgotovka-do-zno/> (дата звернення 22.08.2023).
41. Підгорна О., Береговська Т. Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. URL: <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/> (дата звернення 18.06.2023).
42. Підготовка до ЗНО з англійської мови: поради, інструменти і методики. URL: <https://vseosvita.ua/news/pidhotovka-do-zno-z-anhliiskoi-movy-porady-instrumenty-i-metodyky-46182.html> (дата звернення 29.11.2022).
43. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/10/1005/Inozemni.pdf> (дата звернення 29.10.2022)
44. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text> (дата звернення 20.05.2023).
45. Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти. Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 31.12.2005 № 1312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1312-2005-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.05.2023).
46. Психологічна підготовка здобувачів освіти до ЗНО. URL: <https://kipt.sumdu.edu.ua/uk/studentam/sotsialno-psykholohichna-sluzhba/item/2654-treninh-po-zno> (дата звернення 28.05.2023).
47. Сидоренко О. Зовнішнє незалежне оцінювання як складова системи забезпечення якості освіти: ризики та шляхи їх подолання. *Новий Колегіум*. 2018. № 2. С. 26-31.

48. Суродейкіна, Т., Сапожник, І., Гнатковська, О. (2020). Відповідність письмових завдань у підручнику «Англійська мова (11-й рік Навчання, рівень стандарту)» М.А. Нерсисян та А.О. Піроженко програмі складання ЗНО з англійської мови. *Молодий вчений*, 9 (85), 222-227. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-48>
49. Телегін, М. Е. Використання освітньої платформи Edera для підготовки до ЗНО. Травневі наукові читання: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Дніпро, 14 травня 2019 р.). Дніпро. С. 65-70.
50. Тестові технології оцінювання компетентностей учнів : посібник / за ред. Ляшенка О. І., Жука Ю. О. К. : Педагогічна думка, 2015. 181 с.
51. 51. Чек-лист для підготовки до ЗНО з англійської мови. URL: <https://cambridge.ua/uk/blog/zno-checklist/> (дата звернення 20.06.2023).
52. Bullock, D. Assessment for learning. [TeachingEnglish | British Council](https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/assessing-learning/articles/assessment-learning) URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/assessing-learning/articles/assessment-learning> (Last accessed 12.06.2023).
53. Classroom Strategies. *Reading rockets*. <https://www.readingrockets.org/strategies> (Last accessed 12.03.2023).
54. Fanenshtel, N., & Skyba, K. (2020). English Vocabulary Development of Non-Linguistic Specialties Students using Mobile Application. *Postmodern Openings*, 11(2 Supl 1), 26-42. <https://doi.org/10.18662/po/11.2Sup1/177> (Last accessed 18.06.2023).
55. Get 200. Exam preparation course for Ukraine. Book 1. Marta Rosinska, Lynda Edwards, Malcolm Mann, Steven Taylore-Knowles. Macmillan, 2016. 168 p.
56. Oxford, R. Language learning strategies: What every teacher should know. New York: Harper Collins, 1990, 344 p.
57. Skills: Reading. URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/skills/reading> (Last accessed 15.07.2023).

58. Sichivitsa L., Petrova L. Як підготувати учнів до написання тестів у форматі ЗНО [Текст]: практичні поради екзаменаторів. *English*. 2016. № 17 (689). С. 32 – 35.
59. Silver, J. Emotional development in the ELT classroom. URL: <https://www.cambridge.org/elt/blog/2020/02/04/shedding-light-emotional-development/> (Last accessed: 03.07.2023).
60. Snack facts - recording vocabulary. *British Council*. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/snack-facts-recording-vocabulary> (Last accessed 15.10.2022).
61. Stern, H. Fundamental concepts of language teaching. Oxford: Oxford University Press, 1990, 592 p.
62. The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. Barcelona, March 2002. URL: <http://www.edu.languagelearning.com.ua> (Last accessed: 04.02.2023).
63. Vocabulary exercises to help learn words for clothes. *British Council*. URL: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/vocabulary/beginner-vocabulary/clothes> (Last accessed 15.09.2023)
64. Wiliam, D. The 5 Formative Assessment Strategies to Improve Student Learning: URL: <http://www.nwea.org/blog/2012/dylan-wiliam-the-5-formative-assessment-strategies-to-improve-student-learning/#sthash.KRTC7rMK.dpuf> (Last accessed 12.04.2023).

Додаток А

Інтерактивне заняття

«На порозі зовнішнього незалежного оцінювання»

Мета:

- сприяти формуванню іміджу сучасного випускника, як здорової свідомої особистості, що вміє досягати поставленої мети, самовдосконалюватися;
- навчити дітей методам саморегуляції;
- формувати навички подолання стресових ситуацій.

Час: 2 години

1. Гра-розминка

Мета: налаштувати учасників на роботу за темою, сприяти згуртованості групи.

- Продовжіть фразу: я (ім'я) вважаю, що зовнішнє незалежне оцінювання – це... Бажаю всім ... .

Тренер робить висновок, що зовнішнє незалежне оцінювання є актуальним для всіх учасників групи. Успішно склавши тестування, ви отримаєте високий бал, а це, в свою чергу, - можливість вступити до вищого навчального закладу та самореалізуватися у житті.

2. Вправа «Плюси та мінуси ЗНО»

Мета: з'ясувати позитивні та негативні сторони зовнішнього незалежного тестування.

Учасники об'єднуються у 2 групи. 1 група напрацьовує плюси, 2 - мінусів зовнішнього незалежного оцінювання. Презентація. Обговорення отриманих результатів.

Тренер підводить учнів до того, що зовнішнє незалежне оцінювання - це серйозне випробування, яке вимагає великих розумових та енергетичних затрат.

Психофізіологічна напруга може виявлятися по-різному: від істерик до демонстрації „надспокою” і показної байдужості. Це залежить від особистісних особливостей і життєвого досвіду, типу нервової системи, культурного рівня, типу виховання в сім’ї, інтелектуального рівня, загальної обізнаності тощо.

Сьогодні на нашому занятті ми ознайомимося з методами саморегуляції в умовах стресу, правилами самоорганізації уваги під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, раціональними прийомами запам’ятовування, тактикою поведінки під час тестування.

Робота в групах

Усі присутні об’єднуються у три підгрупи. Кожна підгрупа виконує одне із завдань:

1. Від кого залежить успіх у проведенні і кінцевому результаті зовнішнього незалежного оцінювання (вчитель - учень - батьки).

2. Що тобі на сьогодні не вистачає до успішного проходження зовнішнього незалежного оцінювання і над чим необхідно працювати, щоб досягти успіху.

3. Які відчуття викликає зовнішнє незалежне оцінювання; які методи саморегуляції бажано застосовувати для збереження внутрішнього спокою під час ЗНО?

По завершенню роботи відбувається презентація напрацювань груп.

Запитання для обговорення.

- Які відчуття виникали під час виконання завдань? Чому?
- Що треба зробити, щоб успішно скласти ЗНО?
- Від кого або від чого залежить відчуття впевненості під час складання ЗНО?

Релаксація.

Між фізичним станом організму і станом нервової системи існує взаємозв’язок: наше тіло розслабляється в міру того, як заспокоюється нервова система, і навпаки. У кожної людини під час напруги змінюється міміка,

підвищується тонус скелетної мускулатури, темп мови, з'являється метушливість, прискорюється дихання, пульс і т. д.

Надзвичайні ситуації викликають напругу нервової системи задовго до зіткнення з ними. Тому важливо бути підготовленими до них заздалегідь. (Учням пропонується сісти зручно і розслабитись).

Уявіть, що у вас є місце, де ви можете сховатися і відпочити від цього бурхливого світу. Наприклад, прекрасне лісове озеро із шовковим лугом і зеленим бором навкруги. Дорогу до цього чудового озера знаєте тільки ви. Там ви зовсім вільні і спокійні. Можна повалитися в траві, поплавати в теплій воді, подивитися на небо. Ви можете уявити будь-яку картину, визначити її для себе в найтонших деталях. Після того, як ви кілька разів „побуваєте" у своєму притулку, він стане для вас звичним місцем відпочинку. Варто вам тільки уявити знайому картину, як напруга почне спадати.

3. Вправа «Фактори, що негативно впливають на стан здоров'я під час підготовки до ЗНО»

Мета: проінформувати учнів про фактори впливу на стан здоров'я під час підготовки до зовнішнього незалежного тестування.

- До факторів, які впливають на стан здоров'я під час підготовки до ЗНО можна віднести такі, як-от:

- стрес;
- тривожність;
- низька концентрація уваги;
- зниження пам'яті;
- байдуже ставлення;
- відсутність мотивації.

Тренер наголошує на тому, що перераховані негативні фактори можуть виникнути під час підготовки до тестування. Для того, щоб зменшити негативний вплив на здоров'я стресогенних факторів, необхідно опанувати методи саморегуляції.

4. Інформаційне повідомлення щодо методів саморегуляції, самоорганізації та прийомів кращого запам'ятовування.

Мета: формування навичок емоційного саморегулювання.

Учасники об'єднуються у три групи та отримують інформаційні повідомлення для самостійного опрацювання за наступними темами: методи саморегуляції, самоорганізація діяльності, прийоми ефективного запам'ятовування (див. дод.1) Після опрацювання матеріалу кожна підгрупа презентує свою інформацію.

Після виступу усіх підгруп тренер узагальнює інформацію та повідомляє, що існують способи попередження негативних емоційних станів, які можна застосовувати в повсякденному житті.

5. Вправа «Суперучень»

Мета: сприяти підвищенню самооцінки учнів та впевненості у власних силах.

Учасники об'єднуються у мікрогрупи по 4-5 осіб. Кожна мікрогрупа має скласти портрет „суперучня”, який успішно складе тестування. Зробити це можна дотримуючись двох умов:

- кожна якість повинна належати комусь із членів групи;
- у кожного учасника слід запозичити хоча б одну якість.

По завершенню роботи відбувається обговорення.

- Які риси та якості особистості необхідні для успішного виконання завдання та досягнення мети?

- Які навички та вміння важливі для успішного складання ЗНО?

6. Вправа «Знайди свою зірку»

Мета: сприяти розслабленню, зняттю втоми і напруги, підтримка позитивного емоційного стану.

Вправа виконується під легку, спокійну музику.

Тренер пропонує учасникам сісти вільно та заплющити очі. Зробити три глибоких вдихи й видихи... Уявити зоряне небо. Зорі великі і маленькі, яскраві та тьмяні. Для когось це одна або кілька зірок, для інших –

незліченна безліч яскравих крапок, які то віддаляються, то наближаються на відстань витягнутої руки. Тренер пропонує уважно подивитися на зорі та обрати найпрекраснішу з них. Можливо, вона буде схожа на мрію дитинства, а можливо, вона нагадає про хвилини радості, щастя, удачі, натхнення?

Учасники тренінгу милуються своєю зіркою, а потім роблять спробу дотягнутися до неї. Необхідно подумки зняти її з неба, дбайливо покласти перед собою, розглянути її та запам'ятати, як вона виглядає, яке світло випромінює.

Потім учні проводять долонями по колінах униз до ступнів ніг і солодко підтягуються, розплющують очі, беруть аркуш паперу, олівці і малюють свою зірку.

Наприкінці вправи учні вирізають та приклеюють свої зірки на аркуш ватману, моделюючи зоряне небо.

По закінченню заняття тренер роздає кожному учаснику рекомендації щодо подолання стресових ситуацій та послаблення їхнього негативного впливу на організм.

Додаток Б

Вправи для релаксації

- Сидіть спокійно близько двох хвилин, очі заплющені. Уявіть приміщення, в якому знаходитесь. Спочатку спробуйте обійти подумки всю кімнату (уздовж стін), а потім пересувайтесь по всьому периметру тіла: від голови до п'ят і назад.
- Уважно стежте за диханням, дихайте носом. Зосередьтеся на своєму спокійному подиху упродовж 1-2 . Спробуйте не думати ні про що інше.
- Зробіть неглибокий вдих і на мить затримайте подих. Одночасно різко напружте усі м'язи на кілька секунд, намагаючись відчутти напруження в усьому тілі. На видиху розслабтеся. Повторіть тричі.
- Зробіть глибокий вдих і затримайте подих – грудні м'язи напружені. Відчуйте це напруження, а потім зробіть різкий видих, розслабте грудну клітку, повторіть тричі.
- Злегка підніміть обидві руки, розтавивши пальці якомога ширше, начебто граєте на піаніно, намагайтеся охопити якомога більшу кількість клавіш. Фіксуйте це положення пальців упродовж декількох секунд, намагаючись відчутти напруження. Потім розслабтеся, руки вільно опустіть на коліна. Повторіть тричі.

